

Z
A
N
N
T
E
N

Tijdschrift van de Bond
der Oostvlaamse Volkskundigen en van de
Dienst voor Volkskundige Opzoekingen

- Vereniging op het Schiedelaan, Oscar de Gruyterstraat, 30, Gent.
1. **Oostvlaamsche Zanten**, 11^e, 15^e, 20^e jg. (Jaarboek), 21^e, 22^e, 23^e, 24^e, 25^e, 26^e, 27^e, 28^e, 29^e, 30^e, 31^e, 33^e, 34^e, 35^e en 36^e jg. tegen 100 F. Van de andere jgg. zijn nog enkele losse nummers te verkrijgen tegen 20 F per nummer.
 2. **Herdenkingsalbum Alf. De Cock**. (Uitverkocht).
 3. **Het Stroodekkersbedrijf**, door Cl. Trefois (Uitverkocht).
 4. **Geïllustreerd Feestnummer** (lustrumnr). Prijs: 10 F.
 5. **Lodewijk De Vriese, Bio- en Bibliographische studie**. (Uitverkocht).
 6. **Kinderspelen en Liedjes uit het Land van Dendermonde**, door Mevrouw L. Bataille-Hiel. Prijs: 50 F gewone uitgave.
 7. **De Plattegrondsvormen van z.g. « Frankische » Boerderijtypen en hun geografische Verspreiding in ons Land**, door Cl. Trefois. (Uitverkocht).
 8. **Register op Celis Gabr.: Volkskundige Kalender voor het Vlaamsche Land**, door Prof. F. M. Olbrechts. Prijs: 12 F.
 9. **De Draak van het Belfort van Gent in de Folklore**, door Cl. Trefois. (Uitverkocht).
 10. **De Tinnepotgieterij te Gent**, door Julien Boes. (Uitverkocht).
 11. **2^e Lustrumnummer 1930-1935**. Prijs: 36 F.
 12. **Dit is die Excellente Kronyke van de Brahmisten**, (over het Teerlingspel), door Emile Andelhof. Prijs: 14 F.
 13. **De Groei en de Bloei van de Arteveldefiguur in de Vlaamsche Volksziel**, door Advokaat Jos. Vermeulen. (Uitverkocht).
 14. **Galerij van Gentsche Typen**, door Emile Andelhof. (Uitverkocht).
 15. **De Magie van het Poppenspel**, door F. Van Es, en anderen. (Uitverkocht).
 16. **Waasch Sagenboek**, door F. Van Es. Prijs: 70 F (65 F voor de leden).
 17. **Jaarboek 1945 van de Bond der Oostvlaamsche Folkloristen**. Prijs: 100 F.
 18. **Het Curieus en Vermakelijk Namenboek**, door Em. Andelhof. Prijs: 12,50 F.
 19. **Folklore en Onderwijs**, door Lod. Hoste. Prijs: 7,50 F.
 20. **August Hendrickx, Vlaams Toneelschrijver herdacht met Bloemlezing uit zijn werken**, door Fr. De Coster. Prijs: 15 F.
 21. **Pastoor Constant Duvillers, Folklorist en folkloristische Figuur**, door F. Van Es. Prijs: 15 F.
 22. **De Wetterse Reuzen**, door Marcel Daem. Prijs: 15 F.
 23. **Sagen uit Noord-Oostvlaanderen**, door Dr G. De Meyer. Prijs: 15 F.
 24. **Een Teerlingspel in Gent**, door Lod. Lievevrouw-Coopman. Prijs: 25 F (15 F voor de leden).
 25. **Inhoudstafel op Oostvlaamsche Zanten (Jg. I-Jg. XXV)**, door F. Van Es. Prijs: 30 F **Idem II (Jg. XXVI-Jg. XXXV)**, door F. Van Es. Prijs: 25 Fr.
 26. **Spelen mijner Jeugd**, door L. Lievevrouw. Prijs: 50 F.
 27. **De Levende Folklore van het Gewest Balegem**, door M. Broeckhove. Prijs: 40 F.
 28. **Weerkundige Volkskalender voor het Vlaamse Land**, door M. Broeckhove. Prijs: 180 F (140 F voor de leden).
 29. **Devotie tot de Heilige Donatus**, door M. Broeckhove. Prijs: 80 F.
 30. **Doods-, Begrafenis- en Rouwgebruiken in het Arrondissement Dendermonde**, door J. Pieters. Prijs: 75 F. (55 F. voor de leden).
 31. **Het Volksleven te Wieze. 1900-1950**, door J. Van Haver. Prijs: 80 F. (60 F. voor de leden).
 32. **De Gentse Bakkers. Bijdrage tot de Studie der Middeleeuwse Ambachten en Neringen**, door Marcel Daem. Prijs: 25 F.
 33. **Sint-Kristoffel. Legenden. Verering. Verspreiding**, door R. van der Linden. Prijs: 25 F.
 34. **De Rivaliteit tussen Aalst en Dendermonde, vroeger en nu**, door H. Van Hese. 1962. 12 Afb. Prijs 80 F. voor leden.

Het bedrag der bestelling vooraf storten op postrekening Nr 969.46, Bond Oostvl. Volkskundigen, Gent.

Lidmaatschap Bond Oostvl. Volkskundigen. Jaarlijkse bijdrage: gewoon lid 100 F; familiekaart 50 F per lid van het gezin; buitenland, 125 F;

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN

TIJDSCHRIFT VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE
VOLKSKUNDIGEN EN VAN DE DIENST VOOR
VOLKSKUNDIGE OPZOEKINGEN

Vereniging zonder winstbejag

Sekretariaat van de Bond:
M. Broeckhove,
Oscar De Gruyterstraat 36, Gent
Alle stortingen op postrekening:
969.46, Bond Oostvl. Volkskundigen,
Gent.

Redactie van Oostvl. Zanten:
J. BOES
Abrahamstraat 13, Gent.
M. DAEM
R. VAN DER LINDEN
en Dr R. HAESERYN.

INHOUDSTAFEL.

Prof. em. Dr. Paul de Keyser: Gentse typen uit mijn stadswijk. Flitsen uit mijn kinderjaren vóór 1900	90
Lic. R. van der Linden: De volks- en kinderprent in de Nederlanden. Een kultuurbeeld van zes eeuwen	111
Dr. R. Haeseryn: Een Leerboek voor Volkskunde	115
Zoeken en Zanten	
Meigebruiken te Assenede. A. Pijkevet	118
Steenhuize — Opschrift. M.D. v. d. L.	118
Gemeenten in het Verzet. R. v. d. L.	118
Vragen van lezers	
Meigebruiken in de buurt van Zottegem en Nederbrakel. W. Waegeman	119
Kroniek van de Bond. — Red.	
Museum	
Poppenspelen. T.B.	120
Boekbespreking	
't Beertje 1963 (F. Van Es)	121
A. Ver Elst: Folkloristische Tijdspiegel, 1962 (M. Daem)	121
M.L. Tenèze et G. Hüller, Begegnung der Völker im Märchen Band 1: Frankreich-Deutschland, 1961 (A. Van Hageland)	123
Dienst voor Volkskundige Opzoekingen	
Lic. M. Daem, Leerknappen in de kunstambachten te Gent tijdens de 14 ^e en 15 ^e eeuw	125

GENTSE TYPEN UIT MIJN STADSWIJK

Flitsen uit mijn kinderjaren vóór 1900

Kinderogen zien het uitzicht der dingen anders dan wij, volwassenen, en ja, volwassenen zien de werkelijkheid niet meer met de ogen van hun kinderjaren.

Hoe betoverend schoon scheen de wereld, die ons omringde tijdens de jaren van onze jeugd! Hoe is het mogelijk dat die banale, nuchtere straten en pleinen van thans, hoe sommige van die stijlloze of « barokke » gevels ons een paradijs van schoonheid leken?

Het moet aan ons liggen, die ouder geworden zo sterk veranderd zijn, dat deze dingen van een voorbijgestreefd verleden ons niet meer aanspreken. Want zij zijn zo weinig veranderd, alleen door wind en weer wat gehavend, zodat we ze gemakkelijk herkennen en thans soms foei-lelijk vinden. Het komt er dus op aan deze getuigen van het verleden niet met het hart van een volwassene, of moet ik zeggen het verstand van de rijpe leeftijd, te benaderen, maar, indien mogelijk, met het hart van het kind in ons. Heeft men de visie van de dichter op de dingen, die hem omringen, niet het resultaat genoemd van « le don d'enfance ? »

* * *

Gent is een oude stad, die als een knoestige boom uit zijn drasige bodem is gegroeid, maar door de eeuwen heen op zijn stam littekens heeft behouden van een woelig verleden. Sommigen noemen volkomen terecht die oude stad met haar talrijke monumenten en typische stadgezichten schilderachtig of mooi. Voor een Gentenaar is die stad vooral mooi, omdat zij zijn geboortestad is, omdat hij er geleefd en gewoond heeft, gewerkt, geleden en bemind. Hij zal niet blind zijn voor de schaduwzijden van die stad van zijn hart, voor haar gore steegjes en sombere beluiken, voor haar akelige fabriekswijken en triestige voorsteden. Hij zal zijn voorkeur uitspreken voor een globaal, panoramatisch uitzicht van zijn stad met de drie fiere torens of voor de sierlijke Graslei of het trotse Gravensteen of voor de wijk, waar hij zijn jeugd heeft gesleten. Want Gent is een stad van wijken, van stenen eilanden in de huizenzee, en hoe kunstmatig administratieve omschrijvingen ook mogen zijn, de meeste geschiedschrijvers van Gent hebben, buiten de kuip van Gent, het kloppend hart der rebelse stede, het grondgebied der stad steeds ingedeeld naar wijken omheen de hoofdwegen, die van ouds als zovele verkeersaders naar de Poorten van de stad leidden.

De Gentenaars voelen of voelden zich, vroeger meer dan thans, inderdaad jongens of meisjes van de Brugse poorte of van de Keizerpoorte, of van de Muide, van de Heirnesse of van 's Heilig

Kerst, meer dan jongens of meisjes van de Kuip van Gent of de jongens of meisjes van Gent, de stad van Artevelde.

Buiten de stad zongen ze weliswaar het lied van de Artevelde-zonen, maar dachten hierbij aan hun wijk 't Rabot of aan St.-Pietersplein. Dat particularistisch gevoel van de Gentenaars is trouwens niet eigen aan de inwoners van Gent, de bewoners van tal van oude historische steden verkeren in dat geval, bv. in Italië: de Florentijnen, de Venetiërs, de Romeinen. Daar bestaat bij het feestvieren een sterke wedijver tussen de onderscheiden stads-kwartieren. Ook bij ons is dat gevoel van elkaar te moeten overtroeven niet onbekend. « Wij zijn de schoonste compagnie » zong men in een bekend Gents Karnavallied.

* * *

In het oog van een kleuter is Gent een reusachtige grote, uitgestrekte stad. Toen er een betrekkelijk minder druk verkeer bestond, was dat nog meer het geval. Als jongen of meisje voelde men zich gehecht aan de wijk, waarbinnen men zich bewoog, waarin men leefde, school liep en vooral speelde. Wandelingen naar andere wijken kregen de schijn van avontuurlijke tochten. Slechts bij uitzondering op zon- en feestdagen en dan nog in den uitkomende of in 't goed seizoen, trok men in gezelschap van ouders of familie naar het Park of beter het Fort of naar een jaarmarkt, b.v. de Ajuintjesmarkt te Ledeberg, of naar een wijk-kermis of naar buiten, naar Heusden of Oostakker, naar 't Patijntje of naar de boorden van de Leie. Men verwijt soms aan de dorpelingen hun « esprit de clocher », maar ook de stedelingen vertoonden vroeger meer dan tegenwoordig hun gehechtheid aan hun wijk, hun « esprit de quartier » of hun « esprit de paroisse ».

De Wijk van de Brabantdam

Ik ben geboren in een huis, dat thans « Doxa » heet, in een straat, die zonderling genoeg Brabantdam werd gedoopt, ofschoon er van een dam of een dijk aldaar geen spoor te bekennen valt. De naam was voor een kleuter gemakkelijk te onthouden, omdat hij rijmde op boterham, maar hij was moeilijker om uit te spreken. In elk geval moet ik in mijn kindermond de naam van de straat, waar ik woonde, nogal erg hebben geradbraakt, want ik hoor mijn « moederlijke » grootmoeder, van moeders zijde, die een Gentse was, nog vertellen dat ik op de gebruikelijke vragen: « Hoe heet ons ventje? » en « Waar woont ons ventje? » antwoordde: « Pol Kei woont in de Bjabjantam ». Nu was de Brabantdam weliswaar een zeer oude Gentse stenen weg van de Braempoot (Prof. Laurentplein) naar de St.-Lievens- en de Keizerpoort. In zijn 19e-eeuws uitzicht echter was het een vrij recente straat, die deel uitmaakte van de nieuwe stationswijk met de grote Vlaanderstraat naar het plan van Zollikofer. Als voorname zijstraat van de nieuwe statige Vlaanderenstraat, die rechtstreeks van het stadscentrum toegang moest verlenen tot het Zuidstation, was het in

mijn kinderjaren een winkelstraat, wat ze nog steeds is. Het centrum van de wijk was ontegensprekelijk het Rond Punt, thans Burgemeester Lippensplein, dat steeds een druk verkeer van gaande en komende rijtuigen uit 6 of 7 richtingen kende: de Vlaanderenstraat, de Kuiperskaai, de Brabantdam (West), vroeger Brabantstraat, de Lange Boomgaardstraat, de Belgradestraat, de Brabantdam (Oost). Verderop bestond er nog een Abeelstraat. Tussen het Arteveldeplein en het Rond Punt reed er toenmaals ook een paardetram tot groot genoegen van de mussen. Voor kinderen was het een gebeurtenis in zo'n paardetram te mogen meerijsen tot aan de Koornmarkt, waar de verschillende lijnen samenkwamen. Het ging niet bijster vlug, vooral als sommige bruggen gedraaid waren, maar het schouwspel van het dravende paard en de met een klappende zweep gewapende koetsier-tramgeleider was op zichzelf voldoende om de jeugdige verbeelding op hol te brengen, vooral in de tijd van de Indianen-avonturen met hun Sioux en hun Cowboys. Bedenk dat er toen nog geen bioskopen te Gent bestonden — de eerste cinemafilms zag ik in gezelschap van mijn vader in het Cirkus-Variétés van de Lamstraat, vroeger Lammerstraat —, maar reeds verkocht men in de boekenstalletjes kleurrijke boekjes met Indianen-verhalen en aanvallen op de diligence in de Far West, afkooksels van de Indianen-romans van Gustave Aimard en Karl May.

In die Zollikofer-wijk was er altijd veel vertier en bekijks: b.v. de eerste grote Warenhuizen: « Nagel en Esders » voor de kleding en het « Maison de Blanc » van Verbeke voor het witgoed trokken altijd veel kijkers. Ik herinner mij nog uit mijn prille jeugd, laat ons zeggen vóór het vijfde levensjaar, drie gelegenheden, die tot het leven van mijn wijk behoorden en die nogal gemengde gevoelens in mijn geheugen hebben nagelaten.

In een café met toneelzaal, later veilingzaal, die de mooie titel: Concordia droeg, en nog draagt, gelegen aan het Rondpunt naar de Kuiperskaai toe, woonde ik als kleuter vertoningen bij van het toenmaals befaamde Marionettentheater Holden. De taferelen waren nogal onthutsend voor een dreumes: zingende, dansende en uiteindelijk uit elkaar vallende geraamten. Deze moderne Dodendans, die sterk op mijn verbeelding werkte, heeft naderhand dikwijls mijn angstdromen als kind bevolkt. De tweede gelegenheid op de hoek van Vlaanderenstraat en Kuiperskaai heeft zoeter herinneringen nagelaten: aldaar was de bakkerij en banket-bakkerij van Goetgheluck gevestigd en die heilvolle naam Goetgheluck is bij mij onverbreekbaar verbonden gebleven met boterkoeken, mastellen, taarten, pasteitjes, klaasmannen, marsepeinscheepjes en allerlei snoepgoed, want brood en koeken, die op de ouderlijke dis verschenen, konden slechts goed zijn als ze van Goetgheluck kwamen. Alleen de taartjes, de « francipanes » en de « cornets à la crème » van Geirnaert in de Vlaanderenstraat, die de boeren « franse panen » en oneerbiedig « fluiten met pap » noemden, konden naar mijn smaak met de zoete produkten van Goetgheluck wedijveren. De derde gelegenheid was de winkel van de fotograaf Van Loo in de Vlaanderenstraat rechtover de « Glazenstraat », in

Kinderportret van de schrijver door
fotograaf Van Loo-Smet

deftig Gents de « Passage » betiteld, die in de Vlaanderenstraat uitmondde. De Zollikofer-wijk bezat inderdaad « à l'instar de Paris » of « de Bruxelles » een « Galerie » overkoepeld door een glazen dak. Ze bestaat trouwens nog en we spreken er straks nog van. De fotograaf Van Loo-Smet was in de volle betekenis van het woord een artiest. Hij was leerling geweest van de Academie van Schone Kunsten van onze stad en was bevriend gebleven met de artiesten van die tijd: de De Winnes, de Vanaises en de Van Biesbroecks. Op de gevel van zijn huis prijken aan beide zijden van het balkon reusachtige vrouwelijke figuren als standaarddraagsters, ongetwijfeld gesproten uit een kunstenaarsatelier, zo niet van eigen hand dan toch van één van de Van Biesbroecks. In het trapportaal en in zijn ruim atelier waren enorme doeken opgehangen met afbeeldingen van levensgrote Griekse maagden en efeben. Het was een indrukwekkende vertoning en ze boezemde

mij bij het vluchtig aanschouwen bewondering, maar tevens schrik in. Maar het meest indrukwekkend was de artiest-fotograaf zelf. Het was een gezette, joviale man, bebaard en met artiestenmanen, met los fluwelen jakje en bijzonder levendig van bewegingen. Daar hij bevriend was met mijn ouders stelde mij zijn luidruchtig optreden gerust. Hij was gewoon grapjes te verkopen om de kinderen, beweeglijk van aard, de meest gunstige pose te doen innemen, want « poseren » was de grote kunst van het « tekenen met licht » in die tijd. Het « retoucheren » moest men overlaten aan de afwerking van de fotoplaat door de artiest. Aldus werd de natuur op kunstige wijze gecorrigeerd. Van Loo had reeds 'n paar jaren tevoren portretten van mijn persoontje gemaakt: als « boreling » in de armen van mijn meter, Melanie Gevaert, de moeder van mijn vader, en als één-jarige, fier gezeten met alleen een hemdje aan op een bebloemd kussen. Daarvan heb ik wel de stoffelijke sporen, maar niet de persoonlijke herinnering bewaard. Van deze derde foto wel en ziehier door welke omstandigheden. Toen ik als 3-jarige, nog met een rokje met kanten onderrokje aan, want een broek kreeg men niet vóór zijn 5e jaar, naar het traditionele vogeltje boven het statige foto-apparaat keek, nog vooraleer de artiestenkop van Van Loo onder het zwarte doek ging wegduiken, werd er diskreet aan de atelierdeur geklopt, neen gekrabbd, en mijn hond Duc, een dubbele « Brabançon », stócf zonder meer naar binnen. Hij had overal naar zijn meestertje gezocht en het eindelijk gevonden. Mijn moeder, die me vergezelde, wou de hond wegsturen, maar Van Loo protesteerde: « die hond moet er bij voor de natuurlijkheid van de pose ». En zo gebeurde het dat ik een portret « format album » bezit met een viervoetige vriend, met wie ik mij als kind zeer verbonden voelde en allerlei avontuurtjes beleefde — hij was een meester-ratten-vanger en kraakte menige waterrat bij onze wandelingen langs de Muinkkaai —, zodat voor mij de mode-naam Duc in mijn kinderjaren de hondennaam bij uitnemendheid is geweest. Ik kon mij eenvoudig geen andere toenaam indenken voor een hond: Duc was zoveel als poes voor een kat. Op deze onverwachte wijze en dank zij de fotograaf-artiest Van Loo werd Duc vereeuwigd. Ik ben er hem dankbaar voor.

* * *

Ouderlijke huizen

Mijn ouders hebben achtereenvolgens twee huizen in de Brabantdam bewoond. Het eerste was gelegen niet ver van de Protestantse Kerk, in de volksmond: de Geuzentempel. Het was, zoals thans nog « Doxa », een winkelhuis, waar allerlei soorten en formaten van borstels en voorwerpen in pulpstof: emmers, dozen, enz. waren uitgesteld. De voorwerpen in pulpstof (pulpe de bois) waren toen sterk in de mode. Ze waren licht, sterk en goedkoop, zowat als de « plastics » tegenwoordig. Hoe kwam mijn vader, die rekenplichtige en correspondent in een grote bekende Gentse handelsfirma van de Kraanlei was, ertoe een zaak in borstels en

in voorwerpen in pulpstof in de Brabantdam te openen? Het was zijn patroon, vader Tertzweil, die hem op dat idee had gebracht. Immers als bediende van de firma Tertzweil behoorde het tot zijn ambtsbezigheden de geïmporteerde goederen op de « dock » in te klaren en Vader Tertzweil moedigde zijn zaakgelastigde aan een onafhankelijke winkel, geen filiaal, voor de nieuwe pulpprodukten in een handelsstraat van de stationswijk te openen. In diezelfde straat, maar toen nog Brabantstraat genoemd, woonde reeds een kozijn van mijn vader, de pianofactor Vitus Gevaert (de latere pianofabriek Beyer), de broeder van de toondichter-dirigent August Gevaert, zoals mijn vader afkomstig uit Oudenaarde.

Korte tijd na mijn geboorte vestigden mijn ouders zich in een grotere woning van de Brabantdam, omdat mijn vader een eigen borstelmakerij aan zijn winkel wou toevoegen. En zo kwam ik te wonen in een huis, waaraan uiteraard meer persoonlijke herinneringen zijn verbonden, maar dat, gelegen vlak bij de bovenvermelde « Passage », niet meer bestaat. Het werd niet zo heel lang geleden gesloopt en opgenomen in de uitstallingen van het Huis Andries op de Brabantdam. Het nieuwe huis, dat in mijn kinderlijke verbeelding reusachtig groot scheen, was een echte doolhof en nodigde tot ontdekkingsstochten uit: onder de begane grond een kelder-atelier voor de borstelmakerij, alwaar een schaars daglicht doordrong, een gelijkvloers, bestaande uit winkel, donkere salon en halfdonkere eetkamer met uitzicht op een door hoge muren ingesloten koer, daarachter een grote keuken, een entre-sol met een paar slaapkamers, twee verdiepingen en een enorme zolder vol geheimzinnige hoeken en kanten. Samen met de « Passage » en de stadstuin van het Arteveldeplein vóór de St.-Annakerk heeft mijn huis een grote rol gespeeld in mijn ontluikend jongensleven. Vangen we aan met het huis. De kelder-atelier van de borstelmakers: een meestergast met 'n drietal gezellen had voor mij een onweerstaanbare aantrekkelijkheid. Het was een andere omineuze wereld buiten het bestaan boven de grond: een voorgeborchte van de hel. Het was er donker en geheimzinnig en het rook er naar lijn en pik. De kerels die er rondliepen schenen mij baarlijke duivels, die luid vloekten als ze iets niet vonden of zich bezeerden. Ze zongen ook soms dat het kletterde, maar ik begreep de woorden niet. Trok dit ondergrondse verblijf mij geweldig aan, toch schrok het mij nog meer af: ik was doodsbang voor het donker en voor de ruwe « Izegemnaars », die zo hard konden vloeken. Het werd mij trouwens verboden te veel omgang met hen te hebben, want men had me reeds betrappt op lelijke woorden, die ik onbewust bij het spelen gebruikte. Van wie anders kon ik die geleerd hebben. Nochtans als er iets aan mijn speelgoed gebroken was trok ik er kordaat op af, want ik wist dat de meestergast het gebrokene kon herstellen. Ik riep dan zo luid mogelijk bij de keldertrap: « Pier, lijmen! » En Pier kwam uit zijn spelonk als een goede kabouter en lijnde de gebroken houten sabel of de los gesprongen band van mijn hoepel. Wanneer er niemand in de kelder was kreeg men er mij met geen stokken in. Mijn grootvader, die met zijn vrouw bij hun dochter, mijn

moeder, die toenmaals nog onderwijzeres was, was komen inwonen in de veel te ruime woning, had mijn schrik voor de kelder opgemerkt. Hij wou me dat schrik hebben voor de donkere kelder afleren en stelde mij op de proef. Ik kreeg vijf frank voor mijn spaarpot indien ik hem de zware lijmpot van Pier uit de kelder wou halen. Tot zijn grote verbazing daalde ik fluitend, maar fluitend van angst, langzaam de trappen af, liep blindelings naar de plaats, waar ik wist dat de lijmpot stond, vatte hem — hij was inderdaad voor een kleine broekvent loodzwaar — kloekmoedig bij zijn hengsel en vloog de trappen op, want ik voelde dat de « bieteboom » mij op de hielen zat.

* * *

Mijn grootouders

Met mijn grootvader, een nogal lijvige persoon, die men onder zijn vrienden « de dikke Stampaert » noemde, ging ik veel wandelen. Ik was zijn enige kleinzoon, later kwamen er kleindochters bij, maar op dat ogenblik was ik de enige en zijn lieveling. Hij had voor een burgerman van die tijd wat gereisd, ook buiten ons land, evenwel niet verder dan Parijs, waar hij o.a. de wereldtentoonstellingen had bezocht en daarover met kleuren en geuren vertellen kon. Zoon van welstellende nieuwwassers uit de buurt van de Sleepstraat, waar zich vroeger blekersgronden bevonden, had hij enkel lager middelbaar onderwijs genoten, omdat hij bestemd was zijn ouders op te volgen. Een oudere broeder had in de medicijnen gestudeerd, maar was jong gestorven. Hij huwde een strijkster, dochter van een spekslachter uit de Mageleinstraat, die met haar twee zusters een winkel van fijn linnen en kanten mutsen uitbaatte — de dames uit de burgerij droegen toen zorgvuldig gestreken kornetten of mutsen met linten — men noemde ze in alle eer en deugd de « drie Linden ». Eén van deze drie linden werd mijn grootmoeder, een andere de grootmoeder van de gebroeders Jan Nojorkam, de schilder, en René Schepens. Mijn grootmoeder, een schat van een moeder, kon wonderbaar vertellen over haar jeugd, toen haar vader poortwachter was, vooraleer spekslachter te worden, en ze samen met hem een kruiwagen met aardappels bracht naar de landverhuizers van Vera Paz, die, volgens het bekende lied, zich inbeeldden dat ze aldaar « niet zouden moeten werken, maar eten en slapen zoals een verken », over de cholera-epidemie, over het Karnaval, over de Pacificatiestoet, over Karelke Waeri en de Vieze Kreweie, over zoveel andere Gentse gevallen. Wat kon ze hard en vlijtig werken in het huishouden tot in haar oude dag! Ze heeft me Gent leren liefhebben, de Gentse taal en de eenvoudige arbeidzame, wat ruwe doch eerlijke en oprechte Gentse mensen : fabrieksarbeiders, werkslaven, simpele ambachtslieden, kleine neringdoenden. Het is mij steeds bijgebleven dat sjofele in lompen geklede bedelaars soms in de keuken werden toegelaten en van mijn grootmoeder een bord dampende soep en een flinke boterham te verorberen kregen, een werk van

« karitate ». Liever eten dan centen, die meestal aan jenever werden gepend.

Mijn grootvader had veel vrienden en kennissen uit de tijd dat hij nog nieuwwasser was, maar hij kreeg er nog veel meer toen hij « universeel erfgenaam » werd van zijn kinderloze ooms, de gebroeders Vander Bruggen, dit Dupont, die een groot huis bewoonden op de hoek van de tegenwoordige Tweebruggenstraat-Lange Violettenstraat, destijds Vander Bruggen doorgang genoemd, waar hun houtmagazijnen zich tot Nonnenbos uitstrekten. Dat « universeel erfgenaamschap » bracht hem van de Sleepstraat naar de Lange Violettenstraat, waar hij in eigen huis een koffiehuis openhield: « Au Chemin de Fer. In den IJzeren Weg ». Inderdaad er liep aldaar een spoor door de Vander Bruggendoorgang naar de Kasteellaan en het Station van de Steendam. Vóór het huis van de Gebroeders Vander Bruggen — één van de broeders was jarenlang voorzitter van de « Concorde » (het Varkenskot) op de Kouter — bestond een overweg voor een spoor naar het Zuidstation. Het spoorwachtershuisje, thans enigszins verbouwd, recht over de vroegere bakkerij Naudts, bestaat nog.

* * *

« Monsieur Papillon »

Onder de vrienden van mijn grootvader en geburen van ons huis in de Brabantdam was er een man, die me sterk intrigeerde. Men noemde hem Monsieur Papillon en dat was geen bijnaam, maar zijn echte familienaam. Zijn huis had een uitstalraam, zoals het onze, maar in plaats van borstels van allerlei soort: van de fijnste penselen voor kunstschilders tot de grofste schuurborstels en mechanische, natuurlijk Amerikaanse, rolborstels, van matten van alle kleur en tekening, van rieten tapijtkloppers, ruwe sponzen en fijne zeamlappen voor tapisiers en sierlijke dozen met geurige zeep en grote en kleine flessen met reukwater voor coiffeurs, alles mooi geordend en geprijsd, ontwaarde men bij Monsieur Papillon een chaos van oude en nieuwe horloges, zakhorloges, hangklokken, pendules en kandelabers en, wat voor een kind zoals ik het aantrekkelijkst was: een bonte verzameling automaten. Te midden van zijn automaten was Monsieur Papillon een duivelskunstenaar en een tovenaar. Hij moet wel een zeer bekwaam mecanicien geweest zijn, want met veren en tandwieltjes wist hij handig om te gaan. Hetgeen men hem geheel of gans gebroken aanbracht was na korte tijd gerepareerd en liep uitstekend. De gouden horloge van mijn grootvader, die ik soms met een minuskuul sleuteltje mocht opwinden, kwam herhaaldelijk met een nieuwe veer uit zijn handen. Monsieur Papillon, voor zover ik mij hem herinner, droeg een bril en een bokkebaardje, gezegd « barbieche », en verborg zijn kale schedel onder een kalot. Hij was eerder klein van postuur, maar dat viel niet op door de lange grijze kiel, die hij bestendig over zijn kleren toeknoopte. Hij was blijkbaar een olijke vent, het echte type van « bricoleur » en ook een karikaturist. Hij maakte karikaturen van mijn grootvader met zijn dikke buik

en zijn wandelstok en van mijzelf hangend aan de hand van mijn grootvader met mijn onafscheidbare hoepel, ook van mijn vader, die sergeant-fourrier was bij de « Garde civique », met in plaats van zijn geweer een schuurborstel op de schouder. Was Monsieur Papillon een Waal of een Fransman ? Ik hoorde hem nooit anders dan bourgeois-Gents spreken, d.i. een zin in het Vlaams en de volgende in het Frans of omgekeerd. Monsieur Papillon heeft me dikwijls de schrik op het lijf gejaagd : b.v. door plotseling in zijn winkel op de plaats, waar ik mij bevond, een automaat in beweging te brengen, soms een grote, met de schilden klepperende meikever of een akelige langpotige « koppe » of spinnekop.

Vooraf de apin met een « gebunselde boreling » in haar armen prikkelde mijn kinderlijke nieuwsgierigheid. Monsieur Papillon, die mijn verbazing voor die apenliefde had opgemerkt, deed het voorkomen alsof die kinderroof echt gebeurd was, ja, in onze eigen straat, en dat hij, Monsieur Papillon, er in geslaagd was de ontsnapte apin uit de Dierentuin, die een kind uit zijn wieg had weggenomen, langs het zoldervenster van zijn huis had weten binnen te lokken. Hij had de « boreling », die door de liefderijke apin bijna was doodgedrukt, aan de bedroefde ouders teruggeschonken. De apin werd opnieuw naar de Dierentuin gebracht onder grote belangstelling van de bevolking en ze was nog altijd te zien, doch achter veilige tralies. Als een « souvenir » van dat merkwaardig voorval had hij de automaat van de apenliefde aangeknutseld : een apin, die een boreling in haar harige armen heen en weer beweegt en daarbij vervaarlijk haar ogen liet rollen. Een echt stuk voor het Museum voor Volkskunde !

* * *

De « Passage » of Glazen straat

Een huis voorbij de winkel van Monsieur Papillon was de ingang van de « Passage » of Glazen straat. Deze passage was toegankelijk langs enkele brede stenen trappen, aan beide kanten geflankeerd door huizen met hoge en brede glasramen. Het ene was een Café, het ander was het groot ijzermagazijn van Monsieur Coppine, zoals Monsieur Papillon een franssprekende Gentenaar. De uitstallingen van het magazijn van Monsieur Coppine lagen vol heerlijkheden voor een bengel van mijn leeftijd : messen, lepels en vorken, kurketrekkers, koffiemolens en koffiekannen, potten en pannen, emmers en ronde badkuipjes, sloten en sleutels, vuurhaarden en stoven, ook nagels en vijzen van allerlei soort, grootte en vorm. Op 1 april stuurt men de zotten waar men wil. Kinderen waren in mijn tijd dikwijls de slachtoffers van 1 april-grappenmakers. Zo « verzond » mij één der borstelmakersgezellen op 1 april naar Coppine om een dubbele frank koperen ijzerdraad. Hij lachte mij natuurlijk uit toen ik terugkwam met de vraag of het ijzerdraad of koperdraad moest zijn, want koperen ijzerdraad had Monsieur Coppine tevergeefs in zijn winkel gezocht.

In mijn tijd begon de « Passage » waarschijnlijk slecht befaamd

Portret van Ciesken de Gistmarchand (foto Seminarie Volkskunde)

te worden, want meer en meer kwamen er gesloten cafeetjes met Franse namen in de plaats van enkele winkelhuizen, waar men stoffen, linnengoed en snuisterijen verkocht. Ook mocht ik daar met mijn hoepel of mijn tol niet spelen, ofschoon de bevoering, die uit grote plavuizen bestond, voor dat doel uitstekend was geschikt. Er mocht natuurlijk geen gerij door: de fietsen bestonden nog niet. Maar wie er wel met paard en tweewielige « cabriolet », in het Gents « vliegette » genoemd, niettegenstaande de trappen, waarschijnlijk ten gevolge van een of andere weddenschap, toch door de glazen straat reed was « Ciesken de Gistmarchand », die niet ver van de Brabantdam in de Koepoortstraat woonachtig was.

Het is dezelfde Gentse « type », die later met paard en vliegette, waarmede hij de gist aan zijn klanten bestelde, de hoge en zeer steile trappen van de ijzeren spoorweg tussen Frère-Orbanlaan en

Dierentuinlaan (thans Rooseveltlaan), ongeveer op de hoogte van de Benardstraat, zonder ongelukken op- en afreed, een echt Huza-renstuk, dat men hem niet gauw zou nadoen. Het mangelde onze buurt waarlijk niet aan typen. Zo woonde « Fraîcheur de la Mer » ergens in de Abeelstraat, een zijstraat van de Brabantdam, ongeveer in de as van de « Passage ». Emiel Andelhof, mijn onvergetelijke vriend uit de Bond der Oostvlaamse folkloristen en eveneens vaandrig en bestuurslid van de Hoofdkamer van Rhetorica de Fonteine, heeft hem gekend als Giele de Geernaardmarchand, maar hem ten onrechte niet afzonderlijk behandeld in zijn « Galerij van Gentse typen ». Hij heeft hem samen opgenomen met de wonderdokter-charlatan Sequah, omdat naar verluidt de wonderdokter hem, Giele, zou genezen hebben van zijn rheumatiek, waarmede hij lange jaren geplaagd zat. Giele verdiende een afzonderlijk portret, want hij is nog in levende lijve opgetreden in de populaire Gentse revues van het einde der 19e eeuw. Bij ons thuis noemde men de grote forse man, die statig met mosselen, karakollen, garnaal, ja soms oesters, maar vooral in de winter met sprot kwam venten : « Fraîcheur de la Mer » ! Waarom deze zonderlinge lapnaam ? Omdat Giele een mooie barytonstem had en prachtig kon zingen in 't Vlaams en in 't Frans. Met zijn lange blauwe kiel en zijn grote gele strohoed was onze ambulante visverkoper-zanger waarlijk een indrukwekkende verschijning. Gewoonlijk liep hij met één mand aan de arm, soms met twee manden, aan beide armen één. Hij bezat nochtans ook een platte kruiwagen, geheel groen geschilderd, waarop een ronde mand met « zeebanket » rustte, maar dit voertuig was enkel voor de vrijdag. Zijn gemoduleerde roepen « à l'instar des cris de Paris » : Geernaâ, geernaâ, geernaâ », « Kerrekolari » of « sprot, lekkere sprot, sprot, sprot » klinken me nog in de oren. Hoe dikwijls heb ik 's avonds, toen ik reeds in mijn bedje lag in de voorkamer van de entresol, zijn melodieuze stem horen opstijgen uit het duister van de straat. Het was meestal een aria uit een of ander sukses-stuk van de Franse Opera. Daartoe moet zijn lijfstuk : « Fraîcheur de la Mer » hebben behoord. Natuurlijk trok de « Passage » met haar « cafés-chantants » hem voor de klandizie aan. Dank aan zijn zangerstalent deed hij tot in de late uurtjes goede zaken.

* * *

« Café du Temple »

Er was ook een stamcafé in de onmiddellijke buurt, waar de deftige burgers hun pintje of hun druppel gingen pakken, soms een partijtje kaart of domino speelden en rookten uit lange stenen pijpen. Ze bleven na gebruik aan een rek van de wand hangen en werden met hazegrasjes schoon gemaakt. Het was het « Café du Temple » rechtover de Geuzentempel op de hoek van de tegenwoordige Schepenvijverstraat, (vroeger Kleine Statiesstraat).

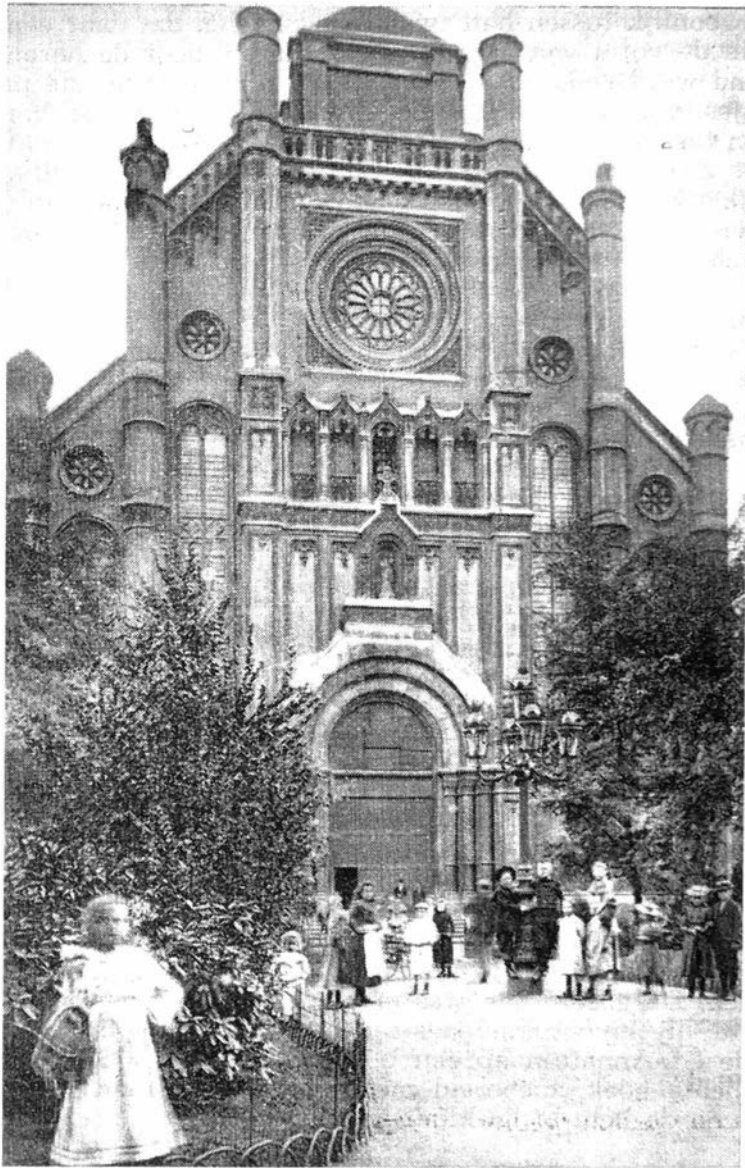
Mijn grootvader, mijn vader, de vader van wijlen notaris Louis Heyse, die daar rechtover woonde aan de hoek van de Capucien-

straat, thans St.-Christoffelstraat, waren daar « habitués ». Het was gewoonlijk tussen half twaalf en half één dat daar een « apéritif » in de vorm van een druppel « klare » door de heren likkebaardend werd genoten. Het was het uur van de laatste politieke nieuwsjes, van de kwinkslagen en de lollen, want de heren behoorden tot het ras van de Gentse löllekensheren. Het schijnt mij toe dat de mensen vroeger meer goedlachs waren, althans nog hartelijker konden lachen, dan tegenwoordig, maar dat kan ook een kindervisie zijn van het standpunt van een thans vergrijsde jongeling. Achter het zwart buffet troonde Coralie, de bazin, van wie ik mij slechts de smetteloze witte schort herinner, want toen droegen de vrouwen van de burgerij nog in 't openbaar, soms onder hun mantel, voorschoten, te Gent schorten geheten. Ik zie nog de bonte verzameling flessen, voorzien van kleurrijke etiketten, op een brede en hoge bijna tot de zoldering reikende grillig uitgesneden « étagère » voor een glanzende spiegel, die gans het café weerkaatste met zijn biljart in het midden, de tafeltjes met stoelen langs beide zijden, de met zandkrullen versierde vloer en de vieze spuwbakjes. Mijn kinderblik, wanneer ik op sommige dagen na de wandeling aan de hand van mijn grootvader in het « Café du Temple » binnenstapte, viel onvermijdelijk op twee bokalen, die naast elkaar op het buffet prijkten: de ene bokaal bevatte krieken op jenever, de andere harde mastellen. Nu moet u weten dat mijn moeder, onderwijzeres en zorgzame opvoedster, mijn grootvader speciaal op het hart had gedrukt mij toch vóór het middagmaal niets te eten te geven, het zou mijn eetlust, die niet van de beste was, afbreken, maar is een kriekje of een harde mastel, die algemeen als pintje-dek bij een hartversterking werd gebruikt wel eten, ten hoogste een « amuse-gueule » ? Bijgevolg werd het jeneverkriekje of de harde mastel aan de smekende blik van het kleinzoontje niet geweigerd, op voorwaarde er thuis niets van te verklappen. Maar zulk een heerlijke versnapering kon het dankbare jongentje thuis niet zwijgen. En aldus werd de goedgelovige Bonpapa door zijn kleinzoon onopzettelijk, doch smadelijk verraden. De goede man was er gelukkig niet boos om. Dikwijls vergastte hij mij 's namiddags tijdens zijn gebruikelijke wandeling naar de St.-Annatuin op een boterkoek of een « Spanjaard », 'n soort lichte koek, toebereid met suiker en saffraan. Vandaar de naam van de licht-bruin-kleurige mastel.

* * *

Aan 't Sint-Anneken

De bakkerij, waar zulke lekkere « Spanjaards » werden gebakken was een groot huis met trappen en lag vlak bij de tuin van het Arteveldeplein, dat we nooit anders noemden als « het hoveken van St.-Anna ». In die tijd stond te midden van die tuin nog geen hoog standbeeld van Christus-Koning of van het Heilig Hart, maar een monumentale veelarmige lantaarnpaal, die 's avonds met gas werd verlicht. Hiervoor verscheen op het gepaste uur de lantaarnman met zijn ladder en zijn toortsstok. Hij was steeds gevolgd

Van Artevelde-plein, in de volksmond: St.-Annahoveken

door een bende rakkers, de straatjongens, met wie we niet mochten spelen, en die het tergend liedje van de lantaarnman aanhieven telkens hij aanstalten maakte om zijn ladder te gebruiken. En ze wisten dat dit het geval was met de grote lantaarn van de St.-Anna-tuin. * Het is waarschijnlijk dat wij dat ook plezierig vonden en de arme man mee hielpen tergen. De jeugd is immers wreed.

* Het jongetje in 't wit met pet en korte kuitbroek is de schrijver van deze kinderherinneringen.

Ontelbare uren van ontspanning, van lopen om het hardst of van spelen met bal, hoepel of « top » hebben we aldaar, omheen de grote lantaarn doorgebracht. Met mijn zusjes en hun vriendinnetjes, met mijn vriendjes en enkele gebuurkinderen hebben we er onvermoeibaar rondgereden in een « charrette anglaise », waarin we om de beurt een karos of een koerswagen zagen. Het was een heerlijke tijd en in mijn herinnering was het altijd zonnig weder, al moet het er naar Gentse gewoonte soms ook wel eens geregend hebben en zelfs geonweerd. Hoe zouden anders de donderbollen te verklaren zijn, die we ons verbeeldden op de spitsen van de torentjes van de kerk te zijn terecht gekomen. Nu, regenvlagen tellen niet wanneer men jong is en men zich danig amuseert. Trouwens we dachten ernstig dat regendroppels niet alleen ons haar, maar ook ons lichaam deed groeien. Er was ook een verboden spel, waarop we als jongens dol waren, namelijk zo lang mogelijk standhouden op de « rijzerkens », d.i. de afgeschuinde onderbouw aan de voet van de gevel van de St.-Annakerk langs beide zijden van de trappeningang. Om het te bemoeilijken en het afglijden te bevorderen moesten de hellingen wat vochtig worden gemaakt. De jongens wisten daar raad op en speelden dan vlug voor manneken-pis. Vooraleer tramsporen werden gelegd omheen het Arteveldeplein was het daar zeer rustig spelen voor de kinderen binnen en buiten de tuin. Wel was er toen naar de kant van de Brabantdam door de Statiestraat en de Keizer Karelstraat betrekkelijk druk verkeer van door paarden getrokken melkboeren bakkerskarren, lange brouwerswagens met tonnen en zelfs zware platte wagens vol hoogopgestapelde balen vlas of katoen. Opstoppingen heb ik er toen nooit beleefd, wel een enkele keer een paniek bij een op hol geslagen paard en het baan maken voor een voorbijvliegende wagen van de brandweer met koper-gehelmde pompiers. Behalve het « Café de l'Univers » op de hoek van de Brabantdam met zijn « habitués » van gezeten burgers en intellectuelen: advocaten, studenten en gazetschrijvers, was er nog een bekend café: « Le Duc de Brabant » aan de hoek van de Statiestraat, het laatste stamlokaal van de « Zouaven ». Daar mijn vader een tijd secretaris van die maatschappij is geweest, was de naam « Zouaven » een bekende klank in mijn kinderoren. Wat stelde ik mij van die « Zouaven », die ik voor soldaten in de aard van de mij bekende « lanciers » en « artilleurs » of kanonboeren hield, eigenlijk voor? « Lanciers » te paard met hun wapperende Belgische vlaggetjes aan lange rieten lansen, en « artilleurs », eigenlijk « artilleristen », met hun dreunende kanonnen, soms voorafgegaan door schetterende militaire muziek, kwamen bijna dagelijks de Brabantdam langs, hetzij ze van de St.-Lievenspoort of de Keizerpoort langs de Lange Violettenstraat afzakten, hetzij ze uit het Centrum van een of andere wapenschouw terugkeerden. **Maar** de « Zouaven »? Het is pas veel later dat ik vernam dat die Gentse zouaven nooit soldaten waren geweest, noch Oud-Franse zouaven, noch zouaven van de Paus. De maatschappij « De Zouaven » was een van die talrijke gemakkelijksmaatschappijen van de 19e eeuw te Gent, die naast vermaak ook de liefdadigheid beoefende. In een fabrieksstad, waar armoede bij de

werklieden dikwijls troef was, moest zoveel nood worden gelenigd. Het vermaak bestond in het schijnbaar eenvoudig spel met de teerlingen, maar de ingewijden weten, dat het teerlingspel te Gent een echte ritus bezat en zelfs mocht bogen op een specifiek Gentse literatuur. Ik heb de stichter der « Zouaven » niet gekend, maar veel over een zekere Charles-Louis horen vertellen. Charles-Louis Van den Bulcke was afkomstig van St.-Martens-Latem, maar dat belet niet dat hij gedurende de tweede helft van de 19e eeuw doorging als een authentiek Gents type. Hij had de « Zouaven » in 1867 gesticht, nadat hij de spil was geweest van de « Garibaldisten ». Van beroep was hij ere-koetsier en paardenkenner, maar wat hem onderscheidde van zijn tijdgenoten: hij was reeds een folklorist. Hij verzamelde de zonderlingste voorwerpen: knopen, penningen, wandelstokken, mond- en hoefijzers. Gelukkig maar, verschillende van zijn verzamelingen berusten in het Oudheidkundig Museum van de Bijloke en in het Museum voor Volkskunde. Charles-Louis was een zonderling, maar een zonderling met een zeker prestige door zijn omgang met aanzienlijke personages, van wie hij als paardenkenner de raadsman was. Zo was hij de vertrouweling van Eugeen Lippens, de burgemeester van Zaffelare, een invloedrijk man uit de bekende familie Lippens van Moerbeke. In verschillende bekende koffiehuisen van die tijd: in « St.-Antonius » op de Beestenmarkt, in « de Zwarte Ram » in de Lange Violettenstraat hield hij plechtige zittingen, waaraan advocaten, dokters en stadsambtenaren deelnamen, met op zijn hoofd een geborduurde kalot met een teerling en een kwispel. Deze zittingen leidden tot hetzij tombola's, hetzij tentoonstellingen van tuin- en landbouwprodukten, die geld oprachten voor de arme. Zolang hij leefde was hij de spil van de Zouaven. Kort na zijn dood, in 1892, sluimerde de maatschappij in. Als kind was ik nog weinig begrijpend getuige van haar teleurgang, maar de naam « Zouaven » bleef nog lang in onze huiskring naklinken dank zij het secretariaat van mijn vader, die verschillende postjes van die aard heeft bekleed. Zo was hij, behalve sergeant-fourrier bij de Gardeciviek ook kampioen-schutter bij de Maatschappij: De Vlaamse Karabiniers. Als prijswinnaar op talrijke schutterswedstrijden heeft hij ons gedurende vele jaren de met wapenschilden en spreuken versierde borden en serviezen bezorgd, waaruit we op week- en zondagen soep met ballekens, patatten en groenten, biefstuk, karbonade, stoverij, coteletten, saucissen, bouilli, konijn, kip of hutsepot aten. Al deze lekkere dingen kon men kopen in de vleeshouwers- en groentewinkels in de straat en ik zie nog voor mij die hardlabeurende neringdoenden, die dag-in, dag-uit zich uitsloofden om hun klanten te bedienen en hun kinderen een goede opvoeding te kunnen geven, en daarom zich inspanden om geld te verdienen, dat men toenmaals nog in centen berekende. Onder hen ontbraken ook de typen niet, zodat ze bekend werden onder een voornaam: Jan, Pier of Louis, of een lapnaam; waarvan ik er één van de groentevrouw heb onthouden: Pauline Warmoes, en één van een visvrouw: Treze Snuifneuze en één van een kledingstofverkoopster: Mie Coupon. Maar « où sont les neiges d'antan ? »

* * *

Mijn andere scholen

Uitlopers van onze stationswijk waren de Lange Violettenstraat, waar jarenlang op de hoek der Tweebruggenstraat, mijn grootouders hadden gewoond, de Muinkkaai, de Frère-Orbanlaan en de Dierentuinlaan, thans Rooseveltlaan. Ik ging zeer vroeg, nog geen vier jaar oud, naar de kleuterschool, « le jardin d'enfants » van de betalende meisjesschool van de Capucienestraat (St.-Christoffelstraat). Ik was niet bang voor het schoolgaan, want ik was de zoon van een onderwijzeres. Ik leerde graag en heb zeer vroeg leren lezen en schrijven, zelfs nog vóór ik in de 1e klas van de lagere school terechtkwam. Hier mag ik de titel van de roman van mijn oud-student Johan Daisne herhalen: « Hoe schoon was mijn school!... Mademoiselle Hortense leerde me spellen en lezen, tekenen en schrijven, ook matjes vlechten en allerlei knutselwerk. Rosalie, de meid, die voor melk en versnaperingen zorgde, bracht me naar huis, het was immers niet ver. Verder dan de kindertuin, in mijn geval het 1e jaar van de lagere school, omdat ik nog te jong was om naar de jongensschool te gaan, mochten de jongens niet volgen. Nadat ik al de onvermijdelijke al of niet besmettelijke kinderziekten had doorworsteld, stapte ik naar de ver gelegen lagere hoofdschool van de Onderstraat. Door de tocht heen en terug van Brabantdam naar de Onderstraat leerde ik de binnenstad goed kennen, want ik volgde niet altijd de rechte weg, die mij toenmaals voerde langs de puin hoop tussen St.-Baafskerk en de St.-Niklaaskerk met enkel er boven uitrijzend het palladium van de oude Gentse stede: het Belfort met zijn gegoten ijzeren spits en de vervaarlijke koperen Draak. Later moest ik zeer vroeg 's morgens, het was stikdonker in de winter, met mijn vioolkas onder de arm naar het Conservatorium, dat tijdelijk ingericht was in de afgeschafte Armenkamer van het Stadhuis, thans Politiecentrum. Mijn moeder oordeelde dat de weg naar de School van de Onderstraat te gevaarlijk was voor een jonge snaak, vooral op de marktdagen, en zo verliet ik de 1e klas van de Onderstraat, waar ik als onderwijzer de zeer gestrenge latere Stadsinspecteur de Heer Fecheyr had, voor de 2e klas van de lagere school op de Lindelei. Dit was een veel langere, doch minder gevaarlijke weg, want ik mocht mijn moeder een eind vergezellen. Ze was toenmaals nog onderwijzeres in de onbetaalde school van de St.-Pietersnieuwstraat, waar thans de Stedelijke Handelsschool is gevestigd. Op de weg naar de school van de Lindelei ontdekte ik een gans ander gedeelte van de stad: de bergen van Gent met het St.-Pietersplein, waar het soms foor was, de Leie en de Coupure. De meeste van mijn nieuwe schoolmakers waren uit die buurt. Ik herinner mij nog zeer goed sommige van mijn onderwijzers, in de eerste plaats de vaderlijke directeur, de Heer Flachet, maar ook de onderwijzers, die meestal een « hobby » hadden: de Heer De Hoon, de propagandist van het Volapük, voorloper van het Esperanto, de Heer Vanden Hende, de grootvader van mijn tegenwoordige oud-student en Collega Van Elslander, die mij trachtte te interesseren voor de wiskunde, de Heer Van Bever, die voordrachten hield over vreemde landen met lichtbeelden, die hijzelf

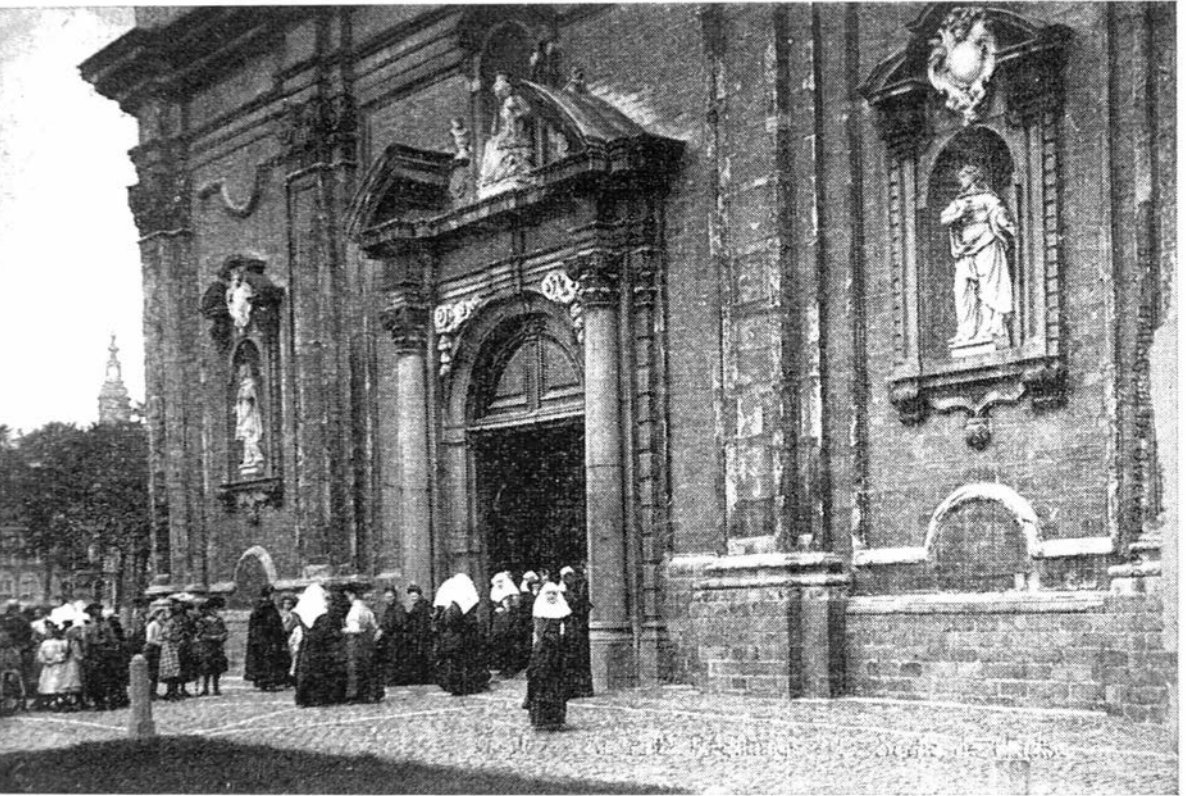
vervaardigde, de Heer Hermanne, die tekenlessen gaf, de Heer Van Quickelberghe, bijgenaamd Kwik, die ons uitstekend les gaf in het Frans, ja, ik herinner mij lessen van Duits en Engels van taalleraars zoals Dr. Smout en Jan Wannijn, de stichter van de English Club, thans de Provinciale technische School van de Savaenstraat. Zeer vroeg, omstreeks mijn 10e jaar, liep ik 's avonds taallessen: Duits en Engels, volgen in de Spanoghe-school aan de Vijf-Windgaten, voorbij de « Manège » van de Lancierskazerne. Ook soms 's zondagsmorgens. Dit kinderhoofd werd volgestopt met taalkennis, en nochtans hoopten mijn ouders van mij een ingenieur te maken. Het gevolg was dat ik veel meer boeken las dan rekensommen maakte.

* * *

Mijn eerste toneelervaring

De school, waar mijn moeder onderwijzeres was, had voor mij een grote aantrekkelijkheid, omdat aldaar op zondagnamiddagen toneelstukjes werden gespeeld, soms werden ook voordrachten ingericht met lichtbeelden, muziek en zang. Op dat ogenblik bleiden nog de volksmaatschappijen, gesticht door de schepen Prof. François Laurent, en waarvan « 't Geluk in 't Werk » nog altijd bestaat. Het was snikheet in de grote feestzaal met toneel en alle ogen waren gericht op het prachtig geschilderd gordijn, dat voor ons paradijzen van kunst beloofde, zodat onvermijdelijk het oprollen met een zucht van verrukking werd begroet. Wat was het heerlijk tijdens de talrijke pauzen de trappen op te klimmen en de galerij in stormpas te doorlopen, wat verboden was. Ik ruik nog de doordringende geur van de appelsienen, die door de meiden uit grote wasmanden werden verkocht, en gretig tot de laatste kapittel werden uitgezogen. Wat smaakte dat hemels in een tijd toen ijsroom nog niet tot de gewone kinderversnaperingen behoorde! Toch overtrof de voorstelling op het toneel deze geniezingen van tong en verhemelte: een onbekende wonderbare wereld ging voor ons open. In een schermen-decor van wat we thans surrealistische bomen zouden noemen, op een schier vaste achtergrond van bebloemde belusters met een vergezicht, dat zowel een woestijn als een zee kon zijn, genoten we van zang, dans en gesproken woord. Van dat gesproken woord verstond ik niet veel, maar dat belette geenszins dat ik thuis gekomen met geestdrift over de « stukjes » kon vertellen. Meer nog in mijn klein speelgoed-theater met draadpoppen de « stukjes » beproefde na te bootsen. Het was mijn eerste contact met het toneel en het is vruchtbaar geweest, want later als vroegrijpe leerling van de derde graad van het lager onderwijs beproefde ik op mijn beurt zulke stukjes te schrijven: roversgeschiedenissen met gestolen kinderen, opzoeken naar een verborgen schat, herkenningen van een verloren gewaande broeder of zuster, spookverhalen, schipbreuken of bewerkingen van bekende sprookjes zoals Assepoester of de Gelaarsde Kat, vrucht van mijn leeshonger.

* * *

Kerk van het Klein Begijnhof van het Hooic (Lange Violettenstraat)

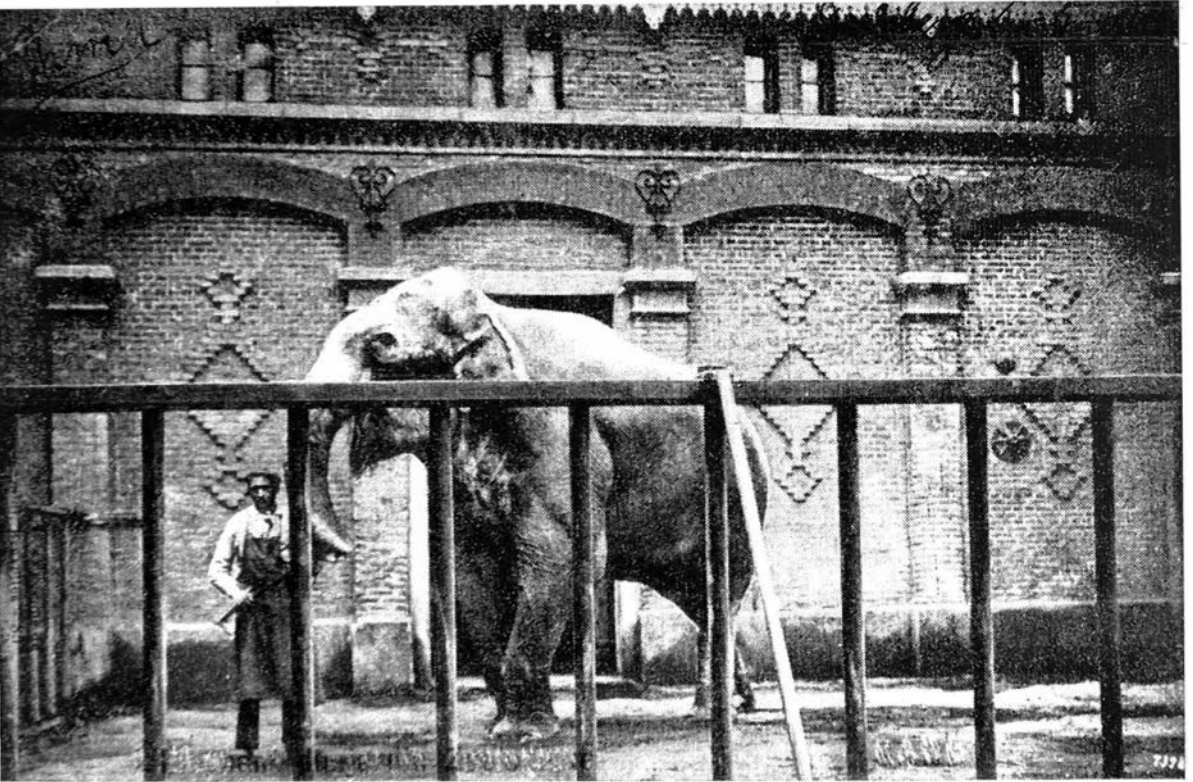
Van de wandelingen in de onmiddellijke burt van mijn wijk zijn mij vooral bijgebleven de bezoeken aan de Dierentuin voorbij het Zuidstation en aan het Klein Begijnhof. De indrukken verbonden aan deze kleine ommuurde stad binnen de stad werden later aanmerkelijk versterkt toen ik op ongeveer 9-jarige leeftijd van de Brabantdam verhuisde naar de Tweebruggenstraat, waar mijn ouders een eigen huis bezaten naast het voormalig huis van mijn grootouders, toenmaals betrokken door mijn oom Achiel, broeder van mijn moeder, en zijn familie. Hoe dikwijls heb ik als kleine jongen aan de hand van mijn arbeidzame en flinke grootmoeder — ze werd 93 jaar oud — bezoeken gebracht aan bepaalde begijntjes, die geduldig verstellingen uitvoerden aan stoffen, die toen als bijzonder kostbaar werden beschouwd: zijden of kanten bloezen of kashmir-shawls, die vroeger in de mode waren en later als tafelkleden op Mechelse Renaissance-tafels met leeuwenkoppen met koperen ringen door de muil dienst deden. Arbeiden in het Begijnhof was een vorm van bidden. Het hoogtepunt van het begijntjesleven was en is Mariahemelvaart op 15 augustus met de schitterende processie van wit, blauw en goud, doorheen al de straatjes van het mystieke stadje aan het Hooic, met zijn gedragen Maria- en Heiligenbeelden, zijn zingende maagdekens, zijn vaan-

dels, zijn toortsen, zijn strooisel van papiersnippers, lissen en bloemen, zijn versierde kapelletjes en poortjes van konventen en huisjes. Vóór 15 augustus was er wekenlang de begankenis naar het Putje van de Heilige Martelares Godelieve met de daarbij behorende St.-Godelieve-kermis met zijn, nog in mijn jongenstijd in de Tweebruggenstraat een tiental kraampjes. Aldaar verkocht men niet enkel devotie-voorwerpen: rozekransen en medailles, maar ook allerlei speelgoed: popjes, molentjes, paardjes, ballen, tollen, marbels en bolketten, luidruchtige speeltuigen zoals fluitjes, trompetten, trommels, vooral roodkleurige ratels van alle afmetingen. Natuurlijk ook lekkernijen: suikerkoeken, bollen, spekken op stokjes, babbelaars, muiletrekkers en hanepietjes, ook wafels, oliekoeken en macarons voor winnaars van de macaronkast, want dragers van macaronkasten en verkopers van rode en witte ballons ontbraken niet op zon- en feestdagen. Bij het herdenken van al die heerlijkheden uit het kinderleven stijgt de geur van het alles doordringend vettige oliegebak me nog in de neus. Dagelijks, toen ik in de Tweebruggenstraat woonde, liep ik al die kraampjes af, sprak met kramers en kraamsters, die zich soms bekloegen over de verkoop van hun waren. Toch werd die St.-Godelieve-kermis druk bezocht door boeren en boerinnen, maar ook door de stedelingen van andere wijken. Het was er soms druk in de enge straat. Met lange slierten trok men naar de kapel achter de Kerk van het Klein Begijnhof. Men kreeg na lang wachten, en na zich een weg te hebben gebaad tussen de benen en de rokken van de wachtende menigte, een glas kristal-helder water. De schenksters-Begijntjes hadden werk genoeg met het vullen der kapers, het afdrogen met een spierwit servet van de gebruikte glazen, en het innen van de daarbij geschonken offergave. Wat smaakte dat water, probaat middel tegen keelpijn, lekker in de dorstige kindermond! Met moed en volharding toog men er niet één, maar tweemaal en meermalen heen om die koele lafenis door zijn keel te laten glijden.

De bezoeken aan de Dierentuin, of aan het Gents Beestenhof, waren van een andere aard. De indrukken ervan zijn meer verbleekt dan die van het Klein Begijnhof, omdat de maatschappij, waarvan mijn grootvader als zoveel andere Gentse burgers actionair was, toenmaals reeds in een stadium van liquidatie verkeerde. Er waren niet zoveel dieren meer als vroeger het geval was, tal van kooien waren leeg, maar het lopen door het park met zijn waterpartij en zijn watervogels: zwanen en eenden, was op zichzelf reeds een genot. Als bengel heb ik wel met overwinning van angst tussen de twee bulten van de plechtig wiegende kameel gezeten en wellicht ook op de rug van de reusachtige grote olifant Betsy. Het levendigst nochtans herinner ik mij de grote kooi van de apen. Urenlang kon een luidruchtige troep kinderen zich verlustigen in de sprongen en de kapriolen van onze lenige vierhandige broeders. Ze waren o, zo tuk op de nootjes, die ze soms door de tralies uit onze weigerige kinderhanden wegkaaptten. Telkens werden we gewaarschuwd voor het gevaar gebeten te worden, hetzij door de apen, hetzij door de luid krijsende groene en kakelbonte papegaaien, die onrustig op hun stokje wiegelden. Buffels en leeuwen

keken ons achter hun dikke tralies droefgeestig na, alsof ze in gevangenschap onze vrijheid benijdden. De Dierentuin en het Klein Begijnhof lagen feitelijk buiten mijn wijk, waarvan het Zuidstation het eigenlijk vitaal centrum vormde.

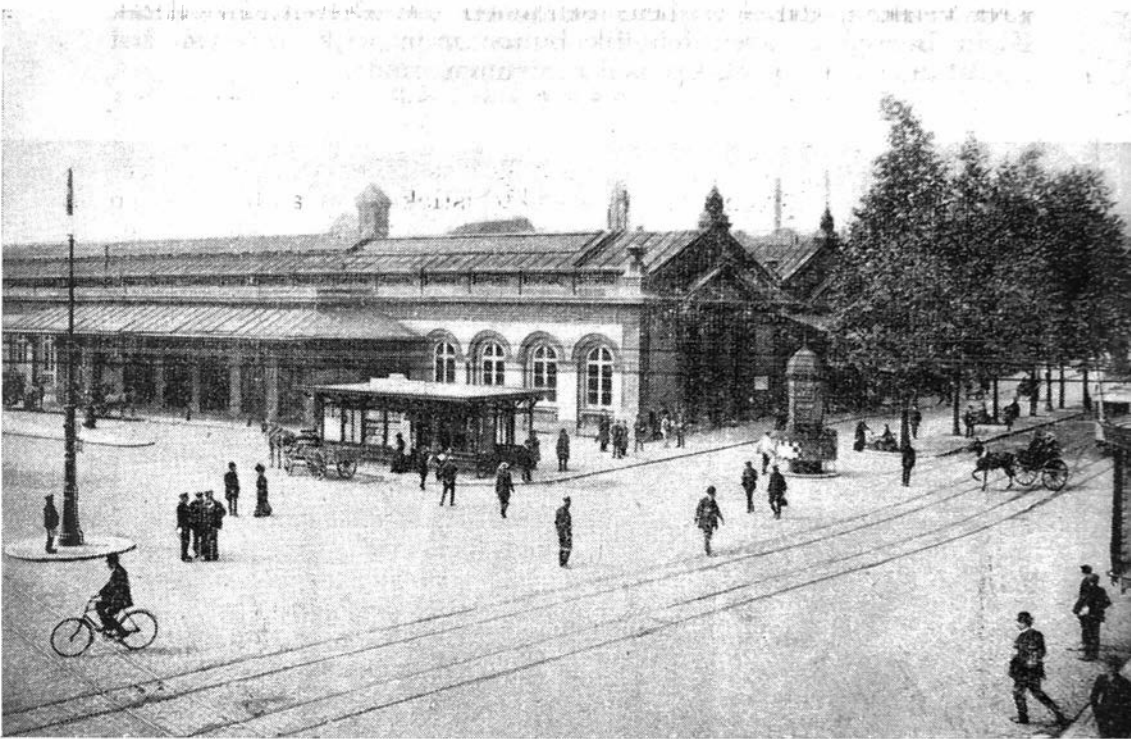
* * *

De Olifant Betsy van de Gentse Dierentuin

Zuidstation

Het Zuidstation, thans Wilsonplein en Stadspark, was toen inderdaad een verzamelplaats van het oubollige Gentse volksleven, meer zelfs dan de Kouter of de Koornmarkt. Het krioelde er steeds van volk tot laat in de nacht, niet alleen ten gevolge van de vertrekkende en arriverende reizigers en van spoorwegbedienden, kaartjesknippers en treinwachters, maar ook van wachtende koetsiers, van pakjesdragers met witte of blauwe kiel, van dagbladverkopers, van zonnekloppers en bedelaars, zwervers van verdacht allooi in de verwarmde wachtzalen, kortom van kostelijke Gentse typen, die zich in de avond weer verspreidden in de talrijke café's en estaminets van het stationplein en aanpalende straten en steegjes. Gent-Zuid was een mikrokosmos van het Gentse stadsleven met zijn zon- en schaduwzijde, zijn koetsiers, zijn politieagenten en artiesten van alle slag. Zonder twijfel heeft

Het voormalig Zuidstationsplein aan het huidige Wilsonplein

het een onuitwisbare indruk nagelaten in het verdroomd stadsbeeld van mijn kinderland. Waar vond men immers te Gent een wijk met zoveel verscheidene facetten : een kerk in pseudo-bijzantijnse stijl, de St.-Annakerk en het Hoveken van St.-Anna, die zijn naam evenwel aan de Gentse volksheld Jacob van Artevelde ontleende, een station in pseudo-klassieke zuilenstijl, een Protestantse kerk, voormalige kerk van de Paters Capucijnen in een authentieke Vlaamse Barokstijl van de 17e eeuw, grote en kleine straten vol grote en kleine winkels en café's van allerlei aard, een stil Begijnhof en een gemakkelijke Dierentuin, bovendien naar draf en hop ruikende brouwerijen en gonzende vlas- en katoenfabrieken. Voor mijn jonge verbeelding was mijn wijk een stadsvallei, gelegen aan een arm van de « machtige Scheldestroom », de Kuipers- en de Muinkkaai, aan de voet van een bergketen, waarboven de aloude imposante St.-Pieterskerk troonde boven de glooiende tuinen met het Kasteeltje Emmaüs, een echt klein Zwitserland. Voorwaar een wijk rijk aan woelige straten en stille pleintjes in een kontrasterende afwisseling, een wijk waar het oog en de verbeelding van een kind vrij spel hadden, kortom zoals in het volksliedje op Karnaval : « de schoonste blomme van mijn moeders mutse » om de eenvoudige reden dat ik er ruim zeventig jaar geleden het levenslicht aanschouwde.

Paul DE KEYSER.

De volks- en kinderprent in de Nederlanden.

Een kultuurbeeld van zes eeuwen.

Stelt u belang in kinderspelen? Wilt u meer vernemen over spreekwoorden? Wenst u het karakteristieke van ambachten en

« Wilde van Amerika ».

beroepen te behandelen? Verlangen de kinderen thuis of in de klas sprookjes te beluisteren? Zoekt u afbeeldingen van volksfeesten en volksgebruiken? Besteedt u aandacht aan portretten van vorsten en historische personages? Speurt u naar gegevens over de bijbel en heiligen, over booswichten en hun straffen, over wonderbare gebeurtenissen, allegorische tema's als de liefdeboom, de vier jaargetijden, de verkeerde wereld en het luilekkerland, over letterkundige onderwerpen van de klassieke oudheid tot en met de negentiende eeuw, dan bent u recht en echt aangewezen op het raadplegen van een rijke reeks volksprenten.

In een magistraal werk, een unicum in de produktie van de Nederlandse drukkunst én door samenwerking tussen Noord en Zuid én door druk en kleurige en keurige

illustratie, heeft Maurits de Meyer op weergalozige wijze de waarde van de volksprent als kultuurbeeld op zichzelf en tegelijk de rol en betekenis van de volksprent in het kader van de Nederlandse volkskultuur over een tijdsbestek van zes eeuwen aangetoond.

Na een **algemene inleiding** met belangrijke wetenswaardigheden over de verhouding volksprent en kunstprent, over de uitvoering, (hoog-, diep- en vlakdruk), de prijs en bestemming, bestrijkt de studie drie delen. In het eerste biedt de auteur een algemeen **historisch overzicht**; het reikt van de vijftiende tot de twintigste eeuw. De oudst gedateerde houtsnede van 1418 — de beginperiode van de drukkunst — berust te Brussel in de Koninklijke Bibliotheek. Het ontstaan der prenten, de onderwerpen en afbeeldingen, drukkers en verkopers van « beildekens », van « heiligen » of « hilgen », « printenmakers », « beelden zeyntkens », fondsen allerlei eisen om beurt onze aandacht. Het verbaast ons even, opvattingen over kinderlektuur uit de zeventiende eeuw weerspiegeld te zien, die we bezwaarlijk kunnen begrijpen. Prenten met boertige taferelen en grove kluchten waren aan de jeugd en « de kinders reyn » opgedragen; zo krijgt de geschiedenis van Klaas en Griet

Uit De Vertelling van Klein Duimpje.

als onderschrift van het eerste tafereel : « Klaas heeft liefde tot zijn Grietje / Voelt haar by haer Borstjes bloot ».

In die tijd behandelden de luitjes het seksuele leven voor hun kinderen heel wat opener en vrijer dan de bovenontwikkelden van de twintigste eeuw !

Het tweede deel, ongeveer driehonderd bladzijden, draagt de te bescheiden titel : « **Proeve van Catalogus** ».

Daar is een waarachtig benediktijner geduld vereist geweest voor de samenstelling van de kataloog die de namen van ruim honderd drukkers alfabetisch rangschikt, en telkens na waardevolle historische aantekeningen de lijst van de prenten vermeldt. Achtenveertig verzamelingen leverden basis en materiaal voor dit hoofdstuk.

De Antwerpse verzamelaar en bibliofiel E.H. van Heurck († '31) had in 1910 samen met Dr. G.J. Boekenooen († '30) een studie gepubliceerd *Histoire de l'imagerie populaire flamande et de ses rapports avec les imageries étrangères*. Dit werk beperkte zich in hoofdzaak tot de historie en beschrijving van de Turnhoutse prenten, daar van Heurck er in geslaagd was de houtblokken van de firma Brepols en het volledig restant kinderprenten van de firma Beersmans (beide van Turnhout) te kopen. « La Hollande » moest zich tevreden stellen met zevenentwintig bladzijden. Twintig jaar nadien publiceerden beide auteurs een tweede studie *L'Imagerie populaire des Pays-Bas*. Dr. Boekenooen herwerkte zijn essay uit het eerste boek en vulde het aan met een lijst van drie Nederlandse fondsen van kinderprenten; van Heurck vermeldde de lijst der prenten uit Turnhoutse fondsen.

De Modewinkel.

hun naam te Amsterdam, Arnhem, enz., prenten die uitgaven waren van drukkers te Turnhout!

De invloed en het belang van deze prenten blijkt o.a. uit de raming, dat de omzet in het midden van de negentiende eeuw vijftig- tot honderdmiljoen exemplaren per jaar zal geschommeld hebben.

Het derde deel, de *iconografie*, behelst het systematisch overzicht van de onderwerpen der prenten en zal de volkskundigen zonder twijfel meest boeien en binden. Zes hoofdstukken: godsdienstige, historische, allegorische, satirische, literaire, didaktische en documentaire onderwerpen krijgen telkens een beredeneerde onderverdeling (blz. 353-610). Een register van de persoonsnamen en een lijst van de honderdachtennegentig platen besluit dit ware standaardwerk.

Dr. G. Koch - de Meyer werkte mede aan het nazicht van verscheidene openbare en partikuliere verzamelingen en verzamelde ook historische gegevens over uitgevers, wederverkopers en graveurs. De h. W.C. van Kuyk die zelf over een rijke verzameling prenten beschikt, stond de auteur gedurende vele jaren met raad en daad bij.

Maurits de Meyer verdient de bijzondere dank en hulde van volkskundigen uit Noord en Zuid, omdat hij bewezen heeft hoe nauw en trouw volksen kinderprenten uit het ganse Nederlandse gebied gebonden zijn. Amsterdamse uitgevers drukten prenten met houtblokken van Vlaamse graveurs. De firma Brepols drukte kinderprenten met houtblokken afkomstig van firma's uit Zaltbommel en Amsterdam. Naast de produktie kende ook de distributie een nauwe samenhang: een dertigtal Nederlandse grossiers verspreidden Vlaamse kinderprenten over gans Nederland; zij ontvingen prenten met

Winkel met Sinterklaasuitstalling.

Het stemt tot vreugde dat het Prins Bernhard Fonds te Amsterdam en de Universitaire Stichting van België te Brussel steun hebben verleend voor de publikatie van het werk.

De h. de Meyer, lid van de Koninklijke Belgische Kommissie voor Volkskunde, van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, enz., speelt een vooraanstaande rol in de Vereniging ter Bevordering van het Vlaamse Boekwezen; in het kader van de Volkskunde geniet hij een internationale faam door zijn studie der Volksvertelsels en Sprookjes, en door de publikatie o.a. van « Vlaamse Sprookjesthema's in het Licht der Romaansche en Germaansche Kultuurstromingen ». In de loop van de laatste jaren maakte hij zich zeer verdienstelijk met de publikatie van de Volkskunde-Atlas, dit in samenwerking van ons Ministerie van Nationale Opvoeding en Kultuur met de Nederlandse Koninklijke Akademie voor Wetenschappen.

Met de uitgave van « *De volks- en kinderprent in de Nederlanden van de 15e tot de 20e eeuw* »⁽¹⁾ bekroont hij een carrière als uitgever en levert hij als volkskundige een lijvig standaardwerk, een getuigenis van en een bijdrage tot inzicht in onze rijke volkskultuur.

R. v. d. L.

(1) MAURITS DE MEYER: *De volks- en kinderprent in de Nederlanden van de 15e tot de 20e eeuw*. Standaard-Boekhandel. Antwerpen-Amsterdam, 1962, 621 blz., 198 drukplaten, 1.200 F.

Een leerboek voor volkskunde

Sedert 1940 is de plaats van de volkskunde in het Amerikaanse onderwijs steeds groter geworden. Vóór die datum bestonden ongeveer honderd cursussen in de volkskunde; tussen 1940 en 1950 werden niet minder dan vijftien nieuwe cursussen ingelast in de programma's van de Amerikaanse « colleges and universities ». In 1957 heeft MacEdward Leach, toen secretaris van de Amerikaanse **Folklore Society**, een rondvraag verspreid over het onderwijs in de volkskunde. 76 % van de 307 inrichtingen die hebben geantwoord deelden mee dat volkskunde in een of andere vorm wordt gedoceerd. 60 % daarvan doceren algemene volkskunde of Amerikaanse volkskunde; in enkele zelfs worden daarnaast nog aparte cursussen over de volksvertelling en het volkslied gedoceerd. Er was dan ook in de Verenigde Staten een behoefte aan een leerboek voor zulke cursussen. Er bestond wel reeds een **Guide to American Folklore** door LEVETTE J. DAVIDSON (1951 Denver, 132 pp.) doch haar opzet was enigszins anders, nl. een beknopte inleiding geven tot de Amerikaanse volkskunde. Het werk van GEORGE W. BOSWELL en J. RUSSELL REAVER, **Fundamentals of Folk Literature** (1962 Anthropological Publications, Oosterhout. 221 blz. Prijs : f 14,50) daarentegen bespreekt in de eerste plaats de basisbegrippen die in de algemene studie van de volksletterkunde worden gebezigd. Het boek is ontworpen als een **textbook**, « text for college folklore classes », een tekst waarvan men kan vertrekken bij het onderwijs in de volkskunde. De bedoeling van de auteurs is een inzicht te verschaffen in de problemen van de volksletterkunde, de termen te definiëren en de verschillende aspecten te illustreren met in hoofdzaak Amerikaanse voorbeelden. Elk van de 24 hoofdstukken is een bijna onafhankelijke eenheid, zodat het werk niet in zijn geheel dient te worden bestudeerd, wat voor discussiegroepen en alle personen die een inleiding wensen in een bepaald onderwerp uit de volksletterkunde ten zeerste nuttig is.

Het eerste hoofdstukje tracht de vraag te beantwoorden « Wat is folklore » ? Hier moet men de Engelse term folklore bewaren omdat hier de nadruk ligt op het geheel van de volkskundige feiten en niet op de studie van die feiten. Folklore omschrijven de Schrijvers als traditioneel geloof, literatuur, overdrijving, kennis, vakkundigheden die mondeling worden uitgedrukt en overgebracht van de ene generatie tot de volgende ofwel verspreid worden onder de leden van dezelfde generatie. « Folklore » wordt bewaard in de herinneringen van het volk; ongeschreven traditie is noodzakelijk. « Folklore » bestaat niet alleen bij de ongeletterde landelijke mensen. Ofschoon het landelijke leven meer dan het stadsleven geneigd is om tradities en gebruiken te bewaren, toch komt een grote massa stadsfolklore voor, die allesbehalve beperkt is tot de ongeletterden.

« Folklore » kan volgens de Schr. worden ingedeeld in vier soorten : folklore die verband houdt met actie, wetenschap, taal en

literatuur. Volkskundige feiten die op actie berusten omvatten nabootsing en artistieke toepassing van lichaamsbewegingen b.v. spelen, ceremonies, dansen, instrumentale muziek. Die actie gaat al of niet gepaard met wetenschap of taal (gesproken formules). Op de grens tussen actie en wetenschap vinden we de volkstech- niek, uitvindingen, recepten, handwerken, volkskunst, volksdracht en volkse bouwkunst, magie en geneeskunde. Deze zeffen een groot deel van de traditionele kennis om in actie. De tweede soort die verband houdt met wetenschap omvat alle volksgeloof, -filosofie, -wijsheid, profetieën, remedies en geneesmiddelen. Zij moet ge- bruik maken van taal of literaire vorm.

Taalkundige folklore omvat volgens Reaver en Boswell de taal- schat van de gesproken taal inz. de dialecten, uitdrukkingen, spreuken, gezegden, bezweringen, krachtwoorden, spreekwoorden, raadsels, moppen, leugens, rijmen, enz. Hier verglijdt men gemak- kelijk tot de vierde soort: een kwinkslag is taalkundig, wanneer hij wordt uitgesponnen tot een anecdote zitten we in de volks- letterkunde. Analooq is het onderscheid tussen vers en poëzie.

De aristocraten van de folklore zijn de verschillende types van volksletterkunde: verhalen, legenden, epen, toneelstukken, lieder- en, gedichten. Maar zij zijn gesteund op de andere soorten. Zonder taal kunnen zij niet bestaan; zonder geloof zouden zij hol en waardeloos zijn; liederen en vooral volkstoneel kunnen niet bestaan zonder actie.

De **Fundamentals of Folk Literature** handelen in hoofdzaak over de verschillende aspecten van de volksletterkunde en de taalkun- dige volkskunde. In hoofdstuk III tot XIII bespreken de auteurs achtereenvolgens: spreekwoorden; raadsels; volksgeloof; volkstaal; volkse naamgeving, etymologie, wijze van uitdrukken; « folkways and institutions » (« gebruiken van de wieg tot het graf »); volks- rijm; volkstoneel, volksepen; **myth** (« een verhaal dat handelt over een tijdperk waarin de dingen anders waren dan nu », p. 89) en **legend** (« een opgesmukt, historisch onjuist verhaal gesteund op de levensloop van een opvallende, werkelijke persoon », p. 89). Een typische **myth** (in Ndl. terminologie: **sage**) tracht te verklaren hoe sommige dingen geworden zijn zoals ze nu zijn; een typische **legend** (in Ndl. terminologie: **legende**) verhaalt uit het leven van een menselijk wezen, een gebeurtenis of een reeks van gebeur- tenissen die worden verheerlijkt om karaktertrekken die tot de volksverbeelding spreken te onthullen. Hoofdstuk XIV en volgende bespreken respect. « andere volksverhalen », nl. sprookjes, anec- doten, dierenverhalen, sterke verhalen, enz.; « the traditional ballad » (« verhalend volkslied »); « other ballads » (andere **ballads** zoals de stukken van de oorspronkelijke Britse kust en de inheem- se ballads); andere volksliederen (volksliederen die niet (hoofd- zakelijk) verhalend zijn, maar die de nadruk leggen op de gemoedsbeweging die de situatie bezielt, p. 141), ingedeeld in liefdelieder en, dansliederen, religieuze liederen (« spiritual song ») en de andere (komische liederen, wiegeli edjes, oorlogs- en jacht- liederen, straatroepen, drinkliederen, enz.); de muziek van de

volksliederen; de zangtekst in de volksliederen. Hoofdstuk XXIII toont aan hoe men volksliteratuur kan behandelen in het onderwijs en geeft goede suggesties voor klassikale bespreking, vertrekkend van feiten uit de omgeving en de familiekring van de studenten.

In dat verband kunnen wij even wijzen op het boekje van Prof. em. Dr. P. DE KEYSER over **Folklore en Onderwijs** (Antwerpen, De Sikkel 1933, 119 blz.), waarin hij vooral de **Lehrproben zur deutschen Volkskunde** onder leiding van JOHN MEIER (Berlin, De Gruyter, 1928, 136 blz.), voorstelt. Ook Prof. Dr. K.C. PEETERS heeft in zijn onuitgegeven doctorale dissertatie (1937) de pedagogische betekenis van de volkskundige gegevens belicht.

Het laatste hoofdstuk (XXIV) beantwoordt de vraag « *Waarom folklore bestuderen?* » Folklore bestuderen is eigenlijk zichzelf bestuderen. Alle volkskundigen hebben de gelegenheid meer te leren over het ontstaan, de verspreiding en het gebruik van de tradities van de mens. Het uiteindelijke doel van de volkskundige is het begrijpen van het « *tragikomisch hart van de mensheid* » (p. 208).

Elk hoofdstuk vertrekt van een basiswerk of -artikel over het behandelde onderdeel, illustreert dit onderdeel met voorbeelden, vermeldt een lijst met verdere bibliografie en sluit met enkele opgaven of taken voor onderzoek (daaronder komen mooie onderwerpen voor dissertaties voor). In een aanhangsel vinden we een lijstje van bibliografische hulpmiddelen, van tijdschriften in het Engels (waarvan verscheidene bij ons weinig bekend zijn) en een lange lijst van fonoplaten.

De grote betekenis van de **Fundamentals of Folk Literature** ligt niet in het bekend maken van originele gegevens, maar wel in het beknopt en bevattelijk voorstellen van de onderdelen van het grote domein van de volksletterkunde. Als leerboek voor een cursus over Vlaamse volkskunde is het zeer goed bruikbaar: aan de hand van de Engelse definities en omschrijvingen bespreekt men de Nederlandse begrippen en termen, illustreert ze met Vlaamse volkskundige feiten en vergelijkt die met de Amerikaanse voorbeelden. Dat zo'n vergelijking mogelijk is, blijkt b.v. uit de vermelding op p. 205 van een in het Zuiden van Amerika geliefd verhaal over de grootste leugen, nl. over de grote kool en de grote pot. Dit motief komt bij ons voor in P. De Mont en A. De Cock, **Vlaamse Volksvertelsels** 1e uitgave p. 35 (2e uitg. p. 21) « *Boer Tiste en de Baron van Neigem* », nl. bij het slot van hun leugenwedstrijd (Aa Th 1960 D en 1960 F; St.Th. X 1423.1).

R. Haeseryn

Zoeken en Zanten

in vele boeken, langs alle kanten

ASSENEDE. — Meigebrûken

Reeds zeer lang bestaat in onze streek de gewoonte dat op 7 meiavond — 30 april — de kinderen in groepen van 3 à 4 van boerderij tot boerderij gaan om de mei te zingen.

Sinds enkele jaren hebben een groep volwassenen van de Wetstraat het op zich genomen dit folkloristisch gebruik plechtiger en met meer luister door te voeren: op meiavond trekt een groep van een 12-tal zingende mannen en vrouwen met muziekbegeleiding door de stille, donkere straten van het dorp. Aan elke deur worden giften ingezameld.

A. Pijkevet.

STEENHUIZE. — Opschrift

In talrijke gemeenten komt voor, dat zich in eenzelfde huis naast de winkel een herberg bevindt. Zelden nodigt een opschrift voor beide zaken tegelijk. Dit was vroeger het geval te Steenhuize.

Bij L. DE KOOKER wordt besteld
drank voor geld

Ook pompen klein en groot
In 't koper, ijzer, zink en lood.

M.D. v. d. L.

Gemeenten in het Verzet

De samenvoeging van verschillende gemeenten tot één nieuw groot centrum brengt vanzelfsprekend een en ander aan het roeren in de betrokken lokaliteiten. De wet Gilson loopt niet overal van een leien dakje, want de « gemeentenaren » zijn erg aan hun onafhankelijkheid verkleefd. In het gebied van GERAARDSBERGEN staat vooral OVERBOELARE in het teken van het verzet.

Naast het drukken van pamfletten die vermelden, dat de randgemeenten de schulden van de Stad op hun rug niet willen vereffend zien en daar niet willen door geworgd worden, vinden we veelkleurige borden aan de randen van Overboelare. De opschriften:

« OVERBOELARE LAAT ZICH NIET VERKNECHTEN,
HET ZAL ER VERBETEREN MET VECHTEN... »

« OVERBOELARE HEEFT GEEN ABDIJ,
HIER LOPEN DE LEEUWEN VRIJ... »

Deze tekst doelt op de oude Sint-Adriaanabdij te Geraardsbergen die een metamorfose beleefde en veranderde in een toeristisch centrum, waar onder andere een dierentuin gevestigd is, en waar zich in de zomer 1962 ook een leeuw bevond.

« GEEN AVONTUREN.
OVERBOELARE BLIJFT ZICHZELF BESTUREN! »

« STEDELINGEN DIË NAAR ONZE CENTEN LOEREN,
NOEMEN WIJ NU EENS BOEREN ». . .

De tegenstelling tussen stadsbewoner en landman treedt opnieuw op de voorgrond, alhoewel Overboelare een groot nijverheidsbedrijf — lucifers en houtvezel-

platen —, kleine nijverheids- en handelsbedrijven telt; de landbouw telt er 102 uitbaters, met 338 Ha beteelde grond.

De « fusie » der gemeenten bij OUDENAARDE veroorzaakte een « furie » in ENAME, waar deze gemeente het « recht van de eerstgeborene » deed gelden!

Ename beschouwt zich als de oudste, belang- en glorierijkste nederzetting van het graafschap Vlaanderen, en liet de vraag stellen of de nieuwe naam niet moest klinken: Groot-Ename in plaats van Groot-Oudenaarde. Ename beleefde reeds een glorietijd in de tiende eeuw, als « sedes principalis » van een markgraafschap. Oudenaarde wordt pas twee eeuwen nadien vermeld. Het recht van de eerstgeborene oogstte een bijzondere bijval en luister tijdens twee kabaretavonden in de maand maart '63. Wie brengt dergelijke aanwijzingen? R. v. d. L.

Vragen van lezers

Meisgebruiken in de buurt van ZOTTEGEM en NEDERBRAKEL

Op de eerste zondag van mei stelt men een eigenaardig gebruik vast. Wanneer de koster zich naar de kerk begeeft, wanneer de baas van de herberg « 't Gemeentehuis » zijn deur opent, wanneer de bewoners van de dorpsplaats naar buiten zien, ontdekken ze een bonte verzameling van alaam en huishoudelijke voorwerpen op het dorpsplein of aan het hek van het kerkhof: een wanmolen, een ijzeren rol, houten en ijzeren hekken, vensterblinden, eggen, ploegen, poorten, waskommen, enz.

Tijdens de nacht van de eerste zaterdag op zondag in de meimaand lopen gewoonlijk enkele jonge (en oudere) mannen rond en sleuren alles wat niet te heet of te zwaar is, naar het centrum van de gemeente.

In drie gemeenten doet zich het gebruik nog regelmatig voor: te Michelbeke, Rozebeke en Sint-Goriks-Oudenhove. Vorig jaar bevond het hek van de jongensschool te Rozebeke zich op de eerste zondag van mei bij de kerkhofmuur; het heeft er een lange tijd gestaan, om dan spoorloos te verdwijnen, maar kwam niet meer op zijn plaats in de gemeenteschool terecht.

In Michelbeke had een boer bij hoog en laag gezworen, dat ze niets van zijn hoeve naar het kerkplein zouden sleuren: hij zou in de « kerrebak » slapen, of liever waken. En 's morgens werd hij wakker in de kerrebak... op het dorpsplein; hij was binst zijn waken zo diep ingeslapen, dat hij niet eens vaststelde hoe ze hem vervoerden. En of er gelachen en gespot werd!

Het komt erop aan, dat alles zo geruisloos mogelijk geschiedt: op zeker jaar merkte men een ijzeren rol op het plein te St.-Goriks-Oudenhove. Hoe kwam die daar terecht? Een boer moet toch horen, dat ze met dit rammelend ijzer wegrijden! De jonge mannen hadden de zware rol van op de betrokken hoeve tot aan de kerk gedragen!

In St.-Goriks vertellen de inwoners volgende grappige gebeurtenissen. Op zekere dag had men een hond en het hok naar het centrum gebracht. Op een andere keer waren vier mannen zinnens een W.C. mee te dragen. Op het platteland immers bestonden er vroeger houten W.C.'s die met een ijzerdraad aan de muur vastgehecht waren. De ontvoerders waren fijn aan het fluisteren onder elkaar en de ijzerdraad was reeds losgemaakt, toen plots een stem vroeg: « Zoude mij niet laten zitten? » Het was de stem van de boerin... en de mannen vertrokken zonder buit.

Drs. J. Van Haver behandelt in zijn voorbeeldige studie « Wieze » een gelijk-
aardig verschijnsel. We citeren :

« het afbreken van « waterblaren » (luiken), het bijeenbrengen van alle beer-
putplanken op het dorp, het toeleggen van schoorstenen, het verwisselen
van ovenschellen deed af en toe de ganse goegemeente in lachen uitbarsten. »

Deze aanhaling bewijst, dat dit ineigebruik zich zeker niet töt de drie boven
vermelde gemeenten heeft beperkt. De auteur rangschikt deze gewoonte bij de
manieren van de jeugd om zich te vernaken.

Wie kan nog zulkdanige gebuiken aanstippen ?

Kan iemand een verklaring verstrekken vör de historische oorsprong van dit
gebruik en de daarmee gepaard gaande ouderdom ?

Waegeman Werner, Rozebeke a/Zwalm.

Kroniek van de Bond

Licentiaat R. van der Linden lid van de Koninklijke Belgische Kommissie voor
Volkskunde

Het heeft Zijne Majesteit de Koning behaagd, op voorstel van Zijn Excellentie
de Minister van Kultuur, de heer licentiaat Renaat van der Linden te benoemen
als lid van de Koninklijke Belgische Kommissie voor Volkskunde, in vervanging
van de heer F. Van Es, ere-voorzitter van de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen.

De heer R. van der Linden is voorzitter van de Bond der Oostvlaamse Volks-
kundigen, lid van de Beheerraad Museum voor Volkskunde en mederedakteur
aan het tijdschrift Oostvlaamsche Zanten.

Namens de leden en lezers, beheerraadsleden en kollega's-redakteurs wensen we
hem van harte geluk voor deze eervolle benoeming. Tevens betuigen we onze
blijken van hoge waardering en innigste dank voor de taak die de heer Van Es
in de Kommissie voor Volkskunde heeft vervuld als volkskundige en als afge-
vaardigde van de Bond. De uitoefening van zijn gewezen gezagvolle functie
strekke tot zijn eer en tot eer van de Bond.

We zijn er van overtuigd dat de heer R. van der Linden niet nalaten zal het
voetspoor van zijn voorganger te volgen door de belangen van de volkskunde te
behartigen, maar tevens een waardig vertegenwoordiger te zijn van de Bond op
het hoger officiële vlak van vooraanstaande volkskundigen. Red.

MUSEUM. — Poppenspelen

Na jaren gedwongen rust is opnieuw leven in het « Spelleke » van het museum
gekomen.

Op 9-3-63 werd een « avant première » gehouden voor de medewerkers en
hun familie, het Bestuur van de Bond en de Beheerkommissie. De vertoning werd
vereerd door tegenwoordigheid van de heer Schepen Vander Stegen.

Voortaan zullen de vertoningen iedere zaterdag te 15 uur plaats hebben.

De leden van de Bond hebben persoonlijk vrije toegang op vertoon van hun
lidkaart.

T. B.

Boekbespreking

't Beertje. **Volkscundige Almanak voor West-Vlaanderen. 1963. Uitgave van de Bond der Westvlaamse Folkloristen. Brugge, 64 blz., 8 ill. Prijs: 30 Fr.** (te storten op P.R., nr. 4512.63, Bond van Westvlaamse Folkloristen, Brugge).

De « Beertjes »-familie is waarlijk een kroostrijk gezin geworden. De 22^e telg is geboren. Hij is zo flink van vorm en uitzicht en degelijk van inhoud als zijn oudere broeders. Hij doet zijn geestelijke ouders, de Bond van Westvlaamse Folkloristen, alle eer aan.

De Kalender, waarmee deze almanak inzet, wordt regelmatig bijgewerkt en geeft nu een overzicht van de voornaamste volkskundige gebeurtenissen van het jaar, vooral op het gebied van de volksdevotie.

Jos. De Smet handelt over « De Brugse Tramcars en het Volksleven (1892-1900) ». « Van drie Wingenaars en een beer », is de titel van een humoristisch verhaal van G. P. Baert over de belevenissen in Canada van drie landverhuizers uit Wingene in de jaren 20 dezer eeuw, o.a. het doodslaan van een Grislybeer en het verorberen van zijn vlees.

Daarop volgt een zeer interessante en gedokumenteerde bijdrage van Karel M. De Lille over « 't Manneke

uit de Maan », de leutige Westvlaamse volksalmanak onder de redactie van Pastoor Alfons Van Hee van 1881 tot 1903, jaar van dezes overlijden. Het « Manneke » bleef dan nog voortleven tot de eerste wereldoorlog en herrees in 1923, om definitief te verdwijnen in 1930.

Magda Cafmeyer schetst in « Bij de briekebakkers » het hard leven en het soms onmenselijk labeur ver van huis van de steenbakkers op de steenovens van Schoorbakke en van Westkapelle in het begin dezer eeuw. De « briekebakkers » zijn zelf aan het woord. Deze bijdrage bevat ook een volledig spellewerklid, waarin gans de techniek van het spellewerk is weergegeven. Vermelden wij nog de leuke toespraak van « Tamboer » een verkoper van scheermesjes op de markt te Brugge, door G. P. Baert, en om te eindigen enkele moppen en grappige volksgezegden.

Dit boekje wordt aan onze leden warm aanbevolen.

F. V. Es.

André VER ELST, **Folkloristische Tijdspiegel voor België.** Drukkerij Is. Mertens n.v. Brussel, 1962, geïllustreerd, 478 blz. Prijs 250 F.

Het doel van de schrijver was een compendium samen te stellen van folkloristische feesten, die zowel in Vlaanderen als in Wallonië sinds de laatste vijftig jaar verdwenen zijn, opgewakkerd werden, voortleven of in leven geroepen zijn. De auteur beoogt een naslagwerk te schrijven over het Belgische volksleven, werk, dat tevens een gids zou zijn voor de toerist.

André Ver Elst (° 1935) is sociaal assistent en journalist. Met vaardige pen schreef hij reeds bijdragen over plaatselijke geschiedenis en folklore(1).

Uit de inhoudstafel ontlenuen we volgende hoofdstukken: I. Het jaar, de maanden en de dagen; II. Roevende feestdagen; III. Onroerende feestdagen; IV. Tabellen der Belgische kalenderfeesten, reuzen en

(1) A. Ver Elst. Scheeptrekkersgilden langs. Boekbespreking O.Z. 38ste jg. nr. 1, blz. 19.

schuttersgilden; V. Encyclopedische lijsten der folkoristen, musea, tijdschriften, voordrachtgevers en bibliografie.

Het grootste gedeelte van het compendium werd samengesteld met gegevens ontleend aan « kalenders » en « calendriers » verschenen in de 19de en 20ste eeuw. Het mag aan wetenschappelijke vorsers niet ontgaan, dat de synthese van dit zeer omvangrijk materiaal reeds gemaakt werd, voor het Vlaamse landsgedeelte, door Dr. K. C. Peeters in de werken: « Eigen Aard » (1947), en « Volkskundige Aantekeningen » (1962) (2).

De omvangrijkheid van het onderwerp « Folkloristische Tijdspiegel » biedt voor elk auteur grote gevaren, o.a. onvoldoende kritische zin en gebrek aan methodiek. Onjuistheden en onvolledigheid zijn er de gevolgen van, alsook te uitvoerige uitweidingen over bekende onderwerpen.

Het spijt ons zeer te moeten constateren, dat de jonge auteur Ver Elst deze klippen niet heeft kunnen omzeilen. Enkele voorbeelden zullen onze zienswijze verduidelijken. Blz. 30: « Borrelzondag » schijnt de verbastering te zijn van « men boerde rond » (dit verband hebben we niet begrepen). idem: in sommige gewesten van ons land.... (welke gewesten? Zelfde opmerking voor blz. 61: « in vele Oostvlaamse gemeenten...»). Blz. 53: « Witte donderdag », dra « zoppedonderdag », genoemd wegens het overvloedig zuipen in de schuttersgilden, aan de betekenis valt niet te twifelen (persoonlijk twijfel ik daar wel aan; zoppen = zuipen?) Blz. 60: het Zuidnederlands woordje « vlaa(s) », waarin een klank van « paas » gehoord wordt zou ontstaan zijn met het paasgebak. Blz. 210: De oorsprong der

reuzen schijnt — volgens de auteur — een opgelost probleem te zijn (wat we nog in twijfel trekken). Blz. 157: Moederkensdag (zonder enig commentaar. Vaderkensdag wordt niet vermeld). Blz. 366: patroons en beroepen. Voor dit onderwerp zijn leemten onvermijdelijk als men nalaat de patroons per gewest of stad te behandelen. De auteur vermeld niet: St.-Gilles en de H. Aubertus als patroonsheiligen der bakkers; St.-Hubertus voor de beenhouwers; de Vier Gekroonden voor de metselaars; St.-Catherina voor de pottenbakkers enz. (allen patroonsheiligen te Gent).

Wij zijn van oordeel, dat Folkloristische Tijdspiegel een vrucht is die onvoldoende rijpte. Deze mening staven we door twee bladzijden « Aanvullingen » (blz. 334-336) en twee bladzijden « Errata » (blz. 445-446). In zijn poging om een encyclopedische lijst aan te leggen van folkloristen steekt veel goeds (blz. 386-421). Jammer, dat er niet meer zorg besteed werd aan evenwicht in de tekst. We kunnen moeilijk aannemen dat Prof. Dr. P. De Keyser het moet stellen in zijn bibliografie met een opgave van drie werken. Ware het niet doelmatiger geweest te verwijzen naar de bibliografie over het leven en werk van genoemde auteurs.

Het boek is rijk geïllustreerd met mooie foto's. Een duidelijker verband tussen foto's en tekst ware wenselijker, alsook een lijst van de afbeeldingen. De kaft is schoon versierd met afdrukken van volksprenten; hierbij bevindt zich de houtgravure « Boere-kermis » uit het Museum voor Volkskunde te Gent.

Onze persoonlijke visie over het werk Folkloristische Tijdspiegel vatten we samen als volgt. Het is een

(2) A. Van Hageland. Volkskundige oogst. O.Z. 38ste jg. nr. 2, blz. 42.

onbegonnen taak om met vijfhonderd bladzijden tekst een compendium over de volkskunde samen te stellen; mogelijks zal een vijfvoudig aantal bladzijden niet volstaan. Bereikte de auteur niet het hoofdoel, dan blijft toch Folkloristische Tijdspiegel een informatiebron voor

iedereen die meer wil weten over het Belgische volksleven. We treden zeer welwillend de woorden bij van de auteur: « het boek is een gids voor de toerist, die zijn trektochten aan folkloristische merkwaardigheden wil koppelen ».

M. DAEM.

Marie-Louise TENEZE en Georg HÜLLER: *Begegnung der Völker im Märchen*, (Unveröffentlichte Quellen), Band 1: Frankreich — Deutschland. Uitgave van het « Gesellschaft zur Pflege des Märchengutes der europäischen Völker », Aschendorff (Münster), 1961, 340 blz. Prijs, geb.: 24 DM, gekart. 22 DM.

Ziehier een zeer fraai uitgegeven boek, dat alle uiterlijke aspecten heeft van een wetenschappelijk werk, en ons niettemin perpleks doet opkijken. Waar het overgaat? De bundel wordt in het Frans, het Duits en het Engels ingeleid. In een eerste deel komen dan een aantal in het Frans opgetekende sprookjes aan bod, onmiddellijk gevolgd door hun Duitse vertaling, en in een tweede deel gebeurt net het tegenovergestelde. De sprookjes (of wat er moet voor doorgaan, want het zijn lang niet allemaal sprookjes volgens het geijkte begrip dat we ons daarvan vormen) zouden tevens afkomstig zijn « uit nog niet gepubliceerde bronnen ». Betekent dit dan, dat ze rechtstreeks door een ploeg van de deskundigen uit de volksmond werden opgetekend?

Hoegenaamd niet, want voor de reeks Frankrijk-Duitsland werd een beroep gedaan op een reeks manuscripten, meestal gedeponerd in het *Musée des Arts et Traditions Populaires*, terwijl voor de reeks Duitsland-Frankrijk werd gegrepen naar weliswaar niet meer in de handel verkrijgbare verzamelwerken van Karl SCHULTE-KEMMINGHAUSEN en van Gotfried HENSSEN.

De vertaling is uitmuntend. Voor de typografische presentatie niets dan lof. Maar welk is eigenlijk het wetenschappelijk doel van deze

reeks? Vermits ze ons inderdaad als dusdanig wordt voorgesteld.

Wil men ons een aantal niet-bekende sprookjes aanbieden? Dat zou ons verbazen, want van de meeste kennen we andere, ook Vlaamse varianten. Zo is het vertelsel van « De Wolf, De Leeuw en de Mens » algemeen verspreid (en werd ons nog zeer onlangs door een zevenjarige bengel verteld!) en « Le Chat » is niets anders dan een wat mager uitgevallen variatie van « De Bremer Straatmuzikanten » (of, als je verkiest: de Brusselse straatmuzikanten, zoals het vertelsel in Brabant bekend is). Dààr ligt dus niet zozeer de originaliteit van het werk.

Die nieuwigheid zou veeleer moeten berusten in het algemeen opzet, de Europese volkeren achtereenvolgens aan het woord te laten met hun meest representatieve (?) vertelsels, en zodoende te bewijzen dat er tussen de Europese volkeren een algemene geestesovereenstemming bestaat. Kortom, men wil aan de hand van volksvertelsels bewijzen dat er tussen een Duitser, een Fransman, een Engelsman, een Vlaming, een Waal, enz. in feite slechts onbeduidende karaktersverschillen bestaan, maar dat ze alleen éénzelfde harmonische zielehouding vertonen, een éénheid van gedachten en gevoelens, wortelend in de wes-

terse beschaving. En zodoende wil men, naast de economische en sociale aspecten van de Gemeenschapelijke Markt, ook een Europese geesteseenheid kneden.

We hebben niet op deze bundel gewacht, om principieel overtuigd te zijn van de basiseenheid van gans de mensheid. Er is bij de mensen, waar ze ook wonen, ongeacht hun taal en huidskleur, ongeacht hun levensstandaard, heel zeker zulke eenvormige, trouwens oeroude éénheid aanwezig. Hun gevoelens en gedachten, hun opvattingen en levenswijze, hun akties en reakties, berusten ongetwijfeld op éénzelfde kernmechanisme van de menselijke geest. Maar of het mogelijk (en noodzakelijk ???) is, zulks aan de hand van een verwantschap van hun vertelsel­motieven te bewijzen, is een ander paar mouwen. Er is ooit een Amerikaan geweest, die aan de hand van de vertelsels van

verschillende volkeren, hun « eigen aard » wou beklemtonen en achterhalen. Thans wil men, op dezelfde manier, hun « gelijkaardigheid » bewijzen. Zet men de klok niet enigszins achteruit ? Duwt men niet op een open poort ? Bovendien : het is vast niet dit boek, dat ons van zulke gelijkaardigheid van basisgeesteshouding zou overtuigen, indien we er niet reeds, maar dan op heel andere gronden, stellig van overtuigd waren...

Dat de samenstellers hun interessante reeks rustig voortzetten Ze leveren er heel zeker vruchtbaar werk mee en zodoende vallen zeer moeilijk te raadplegen teksten binnen ons bereik. Voor hun mogelijkheden, volstaat zulks als doeleinde. Maar dat ze niet trachten met een vogelpik-pijltje een olifant neer te halen.

A. Van Hage­land.

Dienst voor Volkskundige Opzoekingen

Leerknappen in de kunstambachten te Gent tijdens de 14de en 15de eeuw

Ter gelegenheid van de Internationale Studiedagen van de beroepsopleiding in de landen van de Euromarkt, gehouden te Gent in juni 1963, wijdt de Dienst voor Volkskundige Opzoekingen een artikel aan de kunstambachten te Gent met betrekking tot het aanleren van het beroep.

We menen dat dit aspekt van het middeleeuwe volksleven, uit de 14de en 15de eeuw, niet van belang ontbloomt is en in het kader van de volkskunde kan ondergebracht worden in de rubrieken : ambacht en kunst.

De beroepsopleiding in de ambachten en neringen in de vorm van leerkontraat — thans ressorterend onder het Ministerie van Middenstand — heeft als biezonder kenmerk dat de opleiding gebeurt in het atelier van een patroon. Wellicht zullen weinigen vermoeden dat deze huidige onderwijsvorm naar zijn opvatting veel gelijkenis vertoont met de middeleeuwse leerkontraaten. We menen, dat het voor onze huidige generatie nuttig kan zijn de dege-lijkheid van het middeleeuwse systeem in het algemeen te kennen.

In deze bijdrage wordt de aandacht gevestigd op de beroepsopleiding in de kunstambachten. De titel laat uitschijnen dat ons werkterrein geografisch beperkt is tot de stad Gent. Voor de bronnenstudie hebben we slechts oorspronkelijke handschriften van gildeboeken en registers uit het Stedelijke Archief geraadpleegd.

Wellicht kunnen onze gegevens ertoe bijdragen om de middel-eeuwse beroepsopleiding als historisch systeem beter te leren kennen. Tevens willen we aantonen dat de aktuele tendens in het onderwijs, om de leerlingen te konfronteren met het realiteit van het beroepsleven, een stap zet in de richting van een eeuwenoude traditie. Dit systeem, aangepast aan onze moderne tijd, biedt een hoopvolle toekomst zowel voor het hoger technisch kunstonderwijs als voor de beroepsopleiding tot zelfstandig meester in het kunstambacht.

Ten slotte wil onze bijdrage ook studiemateriaal verstrekken aan kunsthistorici en aan diegenen die speciaal de middeleeuwse ambachten bestuderen. We zijn zo vrij geweest onze gegevens in voetnoten toe te lichten om een duidelijker verband te leggen tussen de aanhalingen uit teksten en feiten of persoonsnamen van bekende kunstenaars en al wat ertoe bijdragen kan de waarde van onze gegevens in het licht te stellen.

Vooraleer over te gaan tot de bespreking van de beroepsopleiding in de kunstambachten, is het zeker gewenst te wijzen op de evolutie van leerknapp tot meester.

In het ambacht bestond een zekere beroepshiërarchie: men begon als leerknapp, later werd men gezel en tenslotte meester. Diegene die een ambacht wenste uit te oefenen ging eerst bij een meester in de leer. De knapp woonde meestal bij de meester in. De meester mocht niet meer leerknappen hebben dan voorgescreven was: gewoonlijk één, soms twee en zelfs drie. De leertijd verschilde van ambacht tot ambacht. Na een zekere tijd ontving de knapp ook een loon dat door de Keuren vastgesteld was. Het ambachtsbestuur waakte over het stipt naleven van de wederzijdse verplichtingen van meester en knapp. Na zijn leertijd werd de knapp gezel, dit is geschoold arbeider. Wanneer de gezel later enig kapitaal verdiend had, kon hij het tot meester brengen. Door een proefstuk of meesterstuk moest hij zijn vakkennis bewijzen.

In de middeleeuwse terminologie vergen volgende termen nog de aandacht. Tijdens de 14^e en 15^e eeuw treft men de benaming *leercnape* aan, d.i. de leerling in een ambacht, ook soms *leercnecht* genoemd. We moeten noteren, dat er een onderscheid te maken is tussen de benaming *cnape* die slaat op gezel en de afkorting *cnape* die betekent leerknapp, d.i. leerling. De betekenis *cnaepscape*, *cnaepscepe* is de toestand van de knapp in de zin van knecht(1). De leertijd of het leerlingschap wordt *leerstal* geheten(2). Verder treft men nog aan in de betekenis van leergasten het woord *kinderen*(3).

Twee reeksen archiefbronnen stelden ons in staat een inzicht te krijgen in de leerovereenkomsten: ten eerste, de eigenlijke gildeboeken met de statuten; ten tweede, de enorme reeks Registers van de Keure en de Registers van Gedele.

Algemeen bestond het gebruik de leerknappen in te schrijven in het register van het ambacht(4). Deze stelregel werd gevolgd voor de knappen en de leerknappen. Ook afzonderlijke leerovereenkomsten werden afgesloten. Uit de inhoud van de vroegste kontrakten menen we te mogen afleiden, dat zij meestal afgesloten waren

(1) Dr. E. Verwijs en Dr. J. Verdam, Middelnederlandsch Woordenboek. 's-Gravenhaghe, 3^e Dl., 1894, blz. 1607.

(2) Ibidem, 4^e Dl., 1899, blz. 282; *leerstal*: stal is waarschijnlijk hier hetzelfde als *stel*; een afleiding van stellen en betekent eigenlijk de toestand of positie van de leerling.

(3) Aangaande de Gentse benaming *kinderen* verwijzen wij naar de toelichting, die Prof. Dr. J. Duverger onlangs aan de betekenis van het woord heeft gegeven in verband met het probleem « De kinderen te Meester Ubrechts » (Van Eyck), in Wetenschap. Tijdingen jg. 17 nr. 3, 1957, blz. 238.

(4) Reg. 177/1 — Ter verduidelijking nog van de inschrijvingen in het Kleine Ambacht, ontlene wij uit het Gildeboek der Metsers, de formaliteit waarmee deze opname als leerling gepaard ging. Bij gebrek aan Registers van de Burgelijke Stand, moesten de vader en de moeder onder eed verklaren hoe oud hun kind was; de naam van de meester werd genoemd alsmede de schalen die hij schenkt. Zie de originele tekst Bijlage III. — Voor het Grote Ambacht der Wollewevers staan de talrijke leerknappen ingescreven volgens hun woonplaats: Kosterij Sint-Jan, Sint-Niklaasparochie, Sint-Jacobsparochie en Heilig-Kerst, Serie 195/2, 1351, F^o 9.

met het oog op een uitbesteding van het kind — gewoonlijk een weeskind — aldus met het doel zijn levensonderhoud te verzekeren. In andere gevallen werd de nadruk gelegd op de beroepsopleiding van het kind. Vandaar dat al deze overeenkomsten het karakter hadden van een wederzijds bindend kontrakt. Men wendde zich tot de stadsschepenen om de voorwaarden van het akkoord schriftelijk vast te leggen. Onnodig er op te wijzen dat iedere kontraktbreuk ook door de schepenen berecht werd.

Daar de gebruikelijke formuleringen dezer leerovereenkomsten onderling veel gelijkenis vertonen, achtten wij het overbodig de tekst in extenso te publiceren. Nochtans vonden we het nuttig in bijlage enkele gegevens aan te vullen door publikatie van vollediger teksten.

**

Over de organisatie van het ambacht der **goudsmeden** zijn wij vroegtijdig ingelicht. Hier heeft de tand des tijds haar prooi gedeeltelijk gespaard en bleven er enkele registers bewaard. Het oudste, aanvangend in 1338, vermeldt de statuten van het ambacht, waaruit we enkele paragrafen citeren die de leerknepen betreffen.

[1338] — *Item, dat gheen leerlinc tambacht leeren en mach de meester, hi en moet ten profite van den ambochte gheven twee maerc selvers.*

Item, wat goudsmede die syn kint leeren wille tvorseide ambocht, moet gheven ten profite dan den ambochte v s. par.

[Einde 15^e eeuw] — *Dat een leercnape gheven sal die neringhe van den goudsmeden leeren wilde, eerst twee maerc selvers troeys ende den deken ende waerderes(5) ter maeltijd iiii s. gr.*

Item, als dusdanige leercnepen [nl. die niet hun ambacht te Gent geleerd hadden] ter vorseide neringhe commen willen, so moeten sy gheven der neringhen v maerc servels, ende sente Loeye [Sint Elooi, de patroon der goudsmeden] ene scale ghelijc den andren in de selve neringhe, ende ter maeltijd viii s. gr.

Item zal dezelfde cnape [de gast die zijn ambacht niet te Gent geleerd had] hebben van elke leercnape die tvorseide ambocht com lieren iii s. gr.(6).

In voornoemd register der goudsmeden werd dan verder melding gemaakt van de knapen en leerknapen met de naam van de meester waar zij werkzaam waren.

De leerovereenkomsten voor goudsmeden opgenomen in de Registers van Gedele en de Registers van de Keure waren talrijker dan voor de andere kunstberoepen(7).

(5) Waardeerders: personen met het toezicht over het werk belast.

(6) Serie 182/1, F^o 1 tot 4, en 32-33. In het register der 15^e en 16^e eeuw, serie 182/2, staat een kopij van de statuten uit 1338. In het repertorium der behandelde zaken werd geen melding gemaakt van leerknapen.

(7) Wat het aantal leerovereenkomsten betreft opgetekend uit deze Registers besloeg hun aantal 14 voor de periode 1350-1400 (Dossier Van Der Haeghen, Zilvermeden). Wat het aantal ingeschreven leerknapen betreft, opgetekend uit Gildeboek der 15^e eeuw (Serie 182/1, F^o 7, 8 en volgende) citeren wij enkele cijfers voor de volgende jaartallen. In 1411: 2 leerknapen; in 1421: 5 leerknapen; in 1423: 6 leerknapen; in 1450: 2 leerknapen; in 1476: 5 leerknapen.

Ter illustratie van de inhoud dezer overeenkomsten citeren wij enkele voorbeelden :

[1353] — Jacob van der Pale, goudsmid, verschijnt voor de schepenen en bekent dat hij xxx s.gr. ontvangen heeft, die toebehoren aan Annekine Verkaemen. Hiervoor zal hij het kind onderhouden en *leeren hem syn ambacht dats te verstaen gaut'smeden*(8).

[1410] — De moeder van Gyselbrecht De Peyster plaatst haar zoon bij de meester Mathias Van Haute. De patroon verbindt zich om de jongen te geven: eten en drinken, klederen, lijnwaad, kousen en schoenen; dit alles in voldoende hoeveelheid volgens de stand van de leerling. De eerste acht jaren moet de leermeester de jongen ter schole sturen en hem helpen zodat hij behoorlijk schrijven en lezen kan. Na het eerste jaar zal de jongen het ambacht aangeleerd worden, derwijze dat hij zeven jaren zal leren *wel einde getrouwelic, als een goed meester sinen leercnape sculdich es te doen*(9).

[1417] — Het weeskind, Moenkine Borluut, wordt met toestemming van de schepenen en van de voogd uitbesteed bij meester Gheeraerde van het Sint-Jacobshuis. De leertijd telt 5 jaar, mits betaling van 3 lb.gr. Verder wordt besproken: indien de leerling sterft binnen de twee eerste jaren, dan moet de leermeester een gedeelte dezer som terugbetalen; blijft de jongen in leven dan blijft de som in handen van meester Gheeraerde. Overlijdt de patroon binnen de voorziene leertijd, dan moeten de erfgenamen van de meester er voor zorgen dat Moenkine zijn ambacht verder aanleren kan, en dit volgens de gebruiken van het ambacht. Meester Gheeraerde belooft te doen al wat een goed leermeester verschuldigd is te doen voor zijn leerling; de leerling belooft op zijn beurt *sinen meester te doene al dat een goet leercnape sculdich es van, doene*(10).

[1483] — Cornelis De Bont, goudsmid, neemt Hannekin De Brun, zoon van Jan, gedurende zes jaren in de leer voor het aanleren van het ambacht, mits betaling van 6 lb.gr. *voor de cost ende leeringhe van den voorseiden Hannekin*. Bovendien betaalt de vader *de kosten ende rechten van de voorseide neeringhe, te wetene iiii s.gr. voor de maeltijt, xii gr. voor St. Eloy ende den cnape van der selver neeringhe, ende ooc den selven sijnen zone te houdene van alle habituanciens*. Verder wordt besproken *zijnzen zone in de munte te doen werckene mids dat hij daer in vrije es*. De leerling is verplicht de overeengekomen leertijd van 6 jaar te volbrengen vooraleer hij zijn patroon verlaten mag of elders mag gaan werken(11).

(8) Staten van Goed, 330/1, F° 244.

(9) Staten van Goed, 330/14, F° 268^v.

(10) Staten van Goed, 330/16, F° 256.

(11) Keure 301/57, II Dl, F° 35. Deze inschrijving staat insgelijks in het Gildeboek opgetekend, 182/1, F°30: *Onfjaen als leercnape Hannekin De Brune als leercnape enne leert met Cornelij's de Bontte*. In het Museum der Byloke te Gent bevinden zich 4 waardevolle zilveren kentekens van de stedelijke schalmespelers gemaakt door Cornelis De Bont.

[1495] — Schuldbekentenis van Ghijselbrecht vander Scueren aan de deken der goudsmiden, Cornelis Bonte, voor 2 mark zelvsten bate van de nering voor de leerknape Coppin De Winter omdat hij als vrije leerknape in de nering opgenomen werd(12).

*
**

Een ambacht waarover wij rijkelijk ingelicht zijn nopens de modaliteiten der beroepsopleiding is dat van de **tapijtwevers**. Hiervan bleef ook het gildeboek bewaard. Een klein register, aanvangend in 1467 vermeldt 51 namen der *vrije cnapen die de voorseide neringhe ghecocht enne gheleert hebben*; alsmede 22 namen van *leercnape die nu leeren*(13).

Over het statuut van de leerling-tapijtwever konden wij ons een idee vormen, dank zij de bewaarde statuten, geschreven op een perkamenten rol, daterend van 1350. In Bijlage I geven wij de inhoud dezer *pointen*, zodat wij ons kunnen beperken tot een overzichtelijke samenvatting(14).

De rechten en de plichten van de leerknape waren de volgende. Om als leerknape aanvaard te worden betaalde de leerling aan het ambacht 45 s. gr., alsmede een zilveren schaal met het wapen van de nering als tegemoetkoming in de *costen van den ambochte*; de leertijd was 5 jaar; de leerknape ontving niets meer dan het derde deel van het loon; voor hij meester kon worden moest hij nog een jaar wachten; de leerling mocht geen dienst die tot het ambacht behoorde aan zijn meester ontzeggen; de kinderen van een leerknape die *der cnape vrijheid genoot*, was niet vrij in het ambacht.

De verplichtingen van de patroon waren als volgt omschreven. De meester moest kennis geven aan de deken en gezwornen van de aanvaarding van een leerknape; de meester moest één jaar meesterpraktijk hebben; gedurende het jaar — dat de leerknape zijn meesterschap afwachtte, zijnde het eerste jaar na zijn leertijd — mocht de meester geen nieuwe leerling aanvaarden; de meester mocht zijn leerknape niet wegsturen.

Bij dit alles kwam nog de verklaring van de deken van het ambacht die de nodige onderrichten gaf aan de nieuwe leerlingen. We ontleen uit de inhoud van deze verklaring het volgende.

De leertijd voor de tapijtwevers is vijf jaar. Als vergoeding krijgt de leerling een halve wedde, vuur, kaarslicht, pottage en inwoon zonder maaltijden. De leerling moet het werk van zijn **meester** uitvoeren zoals hem bevolen wordt, zo niet wordt de leerling beboet.

Een meester die een leerknape aanvaardt moet de eed afleggen en beloven de knape geen werk te laten uitvoeren dat vreemd is

(12) Keure 301/63, II D1, F^o 1. Ingeschreven in het Gildeboek 182/1, F^o 37. *Coppin de Winter, Willems, leercnape met Ghijselbrecht van der Schuere, te 2 maere selvers.*

(13) Serie 193/1, F^o 9 en 11.

(14) Serie 193/2.

aan het beroep, het werk moet behoren tot de ordonnantiën van het ambacht. Sanctie : een half mark zilver boete; bovendien wordt de meester ter verantwoording geroepen voor deken en gezworenen.

De inhoud van de verklaring publiceren we volledig in Bijlage II(15).

De leerovereenkomsten zelf zijn niet zo talrijk als bij de goudsmeden. Wij citeren volgende voorbeelden.

[1494] — Jacoppe Haenkin aanvaardt als leerjongen Hannekin de Wachter om gedurende 5 jaar het ambacht aan te leren. De vader komt met de meester overeen om zelf het bedrag te betalen, dat meester Haenkin aan de nering schuldig is uit hoofde van zijn aanvaarding *als vrije leerknecht*(16).

[1498] — Lieven van Upstalle, dobbelwerker, neemt Hannekin Goossens in de leer gedurende 5 jaar om *te leerne de conste van de voorseide dobbelwercke*(17).

*
**

Als volgende groep van de kunstambachten behandelen wij de **schilders** en aanverwante beroepen. Door het feit dat het Neringboek der Gentse schilders slechts van af 1575 betrouwbare gegevens bevat en alles wat voorafgaat bijna een meesterwerk is van schriftvervalsing, beschikten wij niet over de vroegste regelmatige inschrijvingen van de leerknappen. De nering der schilders, behorend tot het Kleine Ambacht, werd van de tweede helft der 14^e eeuw af vermeld. De benamingen *scrivere*, *scildere*, *beeldmakere*, *glasmakere*, *verlichtere* laten uitschijnen dat al die stielmensen tot het gilde der schilders behoorden.

De vroegste vermeldingen van leerjongens hebben wij ontleend aan het werk van Victor Van der Haeghen(18).

[1377] — Pieter Tavernier, *leercnape van Pieter van Beerveldt, scildere*(19).

-
- (15) Serie 192/3 afzonderlijk blad, vermoedelijk daterend uit de 14^e eeuw.
- (16) Keure 301/63, F^o 2. De naam van Jacop Haenkin vonden wij terug als vrijmeester in 1467 in het Register van het Ambacht, Serie 193/1, F^o 3. Verder vonden wij ook de inschrijving terug, in voornoemd Gildeboek, van de leerling *Annekin Goesins den ui in maerte anno xcviu*, Idem F^o 12.
- (17) Keure 301/65, F^o 66; de dobbelwerkers (tapijtwevers) waren in het ambacht der tapijtwevers opgenomen. Genoemde meester Lievin van Upstalle staat ingeschreven als leerknaap in het Register der Tapijtwevers: *de leercnape die nu leeren . . . Liefkine Van Upstalle, Fs Triestan was gewijt den Ven dach in nov. anno lxxxvj*. (1487). Serie 193/1, F^o 11.
- (18) Mémoires sur des documents faux relatifs aux anciens peintres, sculpteurs et graveurs flamands, Bruxelles, 1899, blz. 36 à 38.
- (19) Staten van Goed, 330/6, F^o 231. — Pieter van Beerveldt was verschillende malen deken in het ambacht nl. in 1401-1402, 1408-1409, 1409-1410.

[1382] — Gheenkin Mulaerd, de bastaerd, leerling van Rogeer vander Wostinen, *scildere*(20).

[1383] — Nielkine Heybaud, filius Lievens, leerknapp van Boudin van Lebbecke, *scildere van Curtrike*(21).

[1386] — Liefkin van den Clite, *ambocht te leerne van den scilders*.

[1398] — Geenkin, zoon van Boudin Wauts, leerling Jacob de Stoevere, voor het aanleren van het *ambocht van den scilders*.

Het aantal gevonden leerovereenkomsten in het schildersambacht was zeer miniem. Om een idee te geven van de diverse ambachten die in de schildersnering vertegenwoordigd waren geven wij voorbeelden van contracten ontleend aan de aangesloten beroepen.

[1454] — Katheline Ardevouts, weduwe van Gilles Ydiers, alias Paridaens, besteedt haar zoon Thooncin uit bij Joris vander Stoct,

Schilderswerkplaats in de XVe eeuw. Terwijl de meester het schilderij maakt, wordt door de knaap de verf gemaald. Miniatuur MS Univ. Bibl. Gent. « *Marii Fabii Victorini Rhetoris in Rhetoricis Ciceronis* » hs 10c, fo 69v.

(20) Keure 301/9, F^o 12^r. — *Kenlic dat Rogier van der Wostinen heeft ghenomen Gheenkin Mulaerd, de bastaerd, te leerne t ambacht van den scilders*. — Een latere vermelding: Lysbette. W^o van Gheeraerde Mulaerd, betaalt in 1401 het bedrag voor het vrijdom in het ambacht, cf. V. D. Haeghen, *Mémoires...*, blz. 51.

(21) Staten van Goed, 330/7, F^o 186^v: *dat Boudin van Lebbecke, scilder van Curtrike soude nemen en hebben Nielkine Heybaud, is Lieven, VIII jaer lanc met hem wonende en sine hate en drancke ende hem syn ambacht leerne van scilderen*.

spiegelmaker te Brugge, toenmaals wonende te Middelburg, om gedurende de termijn van 8 jaar aan te leren *den spieghelmackene ende van der scilderie daertoe behoerende*(22).

[1461] — Jacob Gheerolf komt met Heinric Maes overeen om zijn zoon Hannekin *te leerne tambacht van den scilders, in alsel verre als den glasmakene ancleft* binnen de tijd van 6 jaar. De patroon belooft aan Hannekin Maes te geven *alle de steen die hij binnen de 6 jaeren verslijten sal*. Mocht de leerjongen voor de gestelde termijn weggaan, dan betaalt de vader van Hannekin een vergoeding voorzien bij de *ordinancie van werclieden van den selven ambachte*(23).

Zeer uitzonderlijk was het afsluiten van een leerovereenkomst voor **beeldsnijder**. Slechts één voorbeeld hebben wij aangetroffen in de Registers van de Keure voor de 2e helft der 15e eeuw.

[1483] — Ghiselbrecht van Meerler, beeldesnidere, en Lieven De Muenc, alias van Lede en zijne echtgenote Jaenne Spelijs besteden Liefkine van den Bogaerde, zoon van Gilles uit om *te leerne de const van beeldesnijders* gedurende de termijn van 7 jaar. De patroon bezorgt aan Liefkine: eten en drinken, klederen, kousen, schoenen, lijnwaad en wollengoed(24).

Talrijker waren de geschreven leerovereenkomsten van schilders, verluchters en boekschrijvers. Het beroep van *vaerwære* en het maken van *vaerwe* hield met dit ambacht nauw verband, zodat wij het nuttig achtten onze bevindingen daarover mede te delen.

Voor het beroep van *vaerwære* vermelden wij:

[1472] — Margriete Dardiin, echtgenote van Clais van Douman, maakt aanspraak op de vergoeding van 30 sh. gr. die zij krijgen moet van Pieter de Rijcke, voogd van de leerjongen, Meersch Laechtghenon, die bij Clais van Douman besteed was om *te leerne tambacht van den vaerwære een jaer lanc* volgens overeenkomst(25).

Zeer eigenaardig voor het schilderambacht is de verbintenis die aangegaan werd voor het aanleren van een fabriekagegeheim. Uit de twee gevonden akten kunnen we opmaken dat een zekere Lieven Coole poogde de kunde te verwerven voor het maken van een bepaalde soort verf. De ene fabrikant beloofde aan Lieven

(22) Keure 301/43, F^o 6^v.

(23) Keure 301/46, F^o 4^v — Vermoedelijk waren in het atelier van Jacob Gheerolf verscheidene leerknappen werkzaam. Een zekere Hannekin Van Hoosch, alias Van Den Bossche, geboren in Gelderland, had zijn meester verlaten zonder zijn schulden te betalen. Om dit geschil te regelen werd een beroep gedaan op de schepenen van de Keure, die beslisten dat Hannekin terstond 8 gr. betalen zou ofwel dit geld verdienen met werken in het huis van Jacob Gheerolf. Keure 301/47, Dl II, F^o 29 en 38.

(24) Keure 301/57, F^o 195^v.

(25) Keure 301/52, F^o 29. — Vermoedelijk staan wij hier voor meester Ghiselbrecht van Merlo, in 1471 vrijmeester, 1481, gezwoorne; in 1486 belast met de opdracht te maken *een tavreel voor Sinte Crispine* (patroon der corduaniers) *te Sente Niclaus met drie beelden daertoe behooren en dat inde marmereen*. Keure 301/58, Dl III, F^o 110, 10 maart 1485 (n.s. 1486).

Coole dat hij aan niemand het geheim zou mededelen, terwijl de tweede fabrikant aan Lieven beloofde hem zorgvuldig in te wijden in het fabriekageheim.

[1475] — Jan de Greme, Fs Willems, en zijn vrouw Piersone Scost, verbinden zich tegenover Lieven Coole om aan niemand te leren maken de verf *Roos van Parijs*, op straf van 40 gulden, *van nu vort an niet te makene gheredene of doen makene vaerwe die men heedt Roose van Parijs, of ooc yemende anders in huerlieder persoon de conste ende substancien van dien te onderwisene, learne bij gheschrifte ofte andere subtylheden*(26).

Enkele dagen nadien verscheen Lieven Coole terug voor de Schepenen der Keure met betrekking tot onderstaande overeenkomst.

[1475] — Martine Maeldreys. W^c van Janne Baert, beloóft aan Lieven Coole *te wijsene ende te learne, dalder beste en nauste conste omme vaerwe te maken diemen heet Roose van Parijs*. Zijzelf verbindt er zich toe voor de duur van haar leven deze verf niet meer te zullen maken of te doen maken *ofte iemande anders de voorseyde conste te onderwijsene of learne binnen den tijd van haeren levene*. Lieven Coole belooft *voor de voorseyde leeringhe* jaarlijks 24 sh. gr. te betalen. Indien van dan af Martine Maeldrys wel *de conste vernoemt* leerde of wees aan iemand anders, zo zal Lieven Coolen vergoed worden voor de som van 40 gulden leeuwen(27).

Voor het schildersberoep hebben we reeds in voorgaande inleiding de vroegst bekende leerovereenkomsten vermeld uit de 2^e helft der 14^e eeuw. Voor de 15^e eeuw is de oogst zeer schraal.

[1489] — August de Brune, schilder, aanvaardt als leerling om bij hem in te wonen, Gheerolfkine Willemszone, zoon van Willemme Willems, een termijn van 5 jaar en hem te geven *de mont-costen ende ghetrauwelic te learne ende onderwijsene de neringhe van de scilders, lesen ende scriven* mits betaling van de som van 7 lb. 12 s. gr. Komt de patroon te overlijden vóór die tijd, dan wordt de som terugbetaald(28).

Wanneer in 1463 de **verlichters** of **miniaturisten** opgelegd werden hun bijdrage te betalen om het ambacht als vrijmeester te mogen uitoefenen, zien wij ook leerovereenkomsten tot stand komen.

[1486] — Daneel van Trompen besteedt zijn zoon Theunken van Trompen uit bij Pieter van Hulst, *omme met hem te learne de neeringhe van den verlichtene*; met als voorwaarde: *dat de voorseyde Pieter, den selven Theunkin belooft heeft te learne binnem den selven v jaeren* al datgene wat het ambacht der verlichters aangaat; gedurende dezelfde termijn van zijn leerperiode hem te

(26) Keure 301/53, F^o 57. Roos van Parys = rose kleur, Rose de Paris.

(27) Keure 301/53, F^o 54.

(28) Keure 301/60, F^o 90. — Verder is ons nog bekend van Augustin De Brune: in mei 1487 aanvaardt hij tegenover de heiliggeestmeesters van 't Heilig Kerst *seker were van scilderen*, Keure 301/59, F^o 159. In oktober 1487 leent hij geld aan Janne De Sceppere, Keure 301/59, II Dl, 13^v. In oktober 1488 tekent hij een kwijting *ter causen van weerde van scilderen*, Keure 301/60, F^o 15.

geven *de montcoste*. De vader belooft jaarlijks te betalen 20 sh. gr. Verlaat de leerling zijn meester, dan betaalt de vader 5 sh. gr.; sterft de meester gedurende de leertijd, dan wordt de vader van alle verdere betalingen ontslagen, wel rekening houdend met de tijd gedurende dewelke de leerling zijn intrek genomen heeft bij zijn leermeester(29).

[1498] — Hannekin Van Den Dycke wordt opgenomen in het atelier van de schilder-miniator Gheeraert Hoorenbault om daar gedurende 4 jaar het ambacht van verlichter uit te oefenen. Zonder toestemming van de meester is het hem verboden werken te maken om te verkopen of weg te geven(30).

Innig samengaande met het beroep van boekverluchter was dat van **boekschrijver** en **boekbinder**. Zie hier wat ons over de beroepsopleiding in dit ambacht bekend is.

[1452] — Pieter Jooris neemt Joos Stervinc, Fs Jans bij zich om te *lerne boucken te scrivene ende binnen eenen termin van vier jaeren*(31).

[1487] — Simoen van den Dijke, fs Michiels, *boucscrivere*, maakt een overeenkomst met Joerisse Van Vaernewijc, om Gilleken van Vaernewijc te *voedene in ate ende drancke ende hem te lerne van zijnder antieringhe van ronde lettren te makene en boucken te bindene, de termin van 3 jaere tijds*(32).

[1498] — Pieter van Crombrugge komt met Arends Van de Walle overeen om zijn zoon Gilleken Van de Walle te *haudene van ate ende drancke, cleederen, causen ende scoens, lijnen, wullen ende voort van allen anderen abyten hem behouwende redelijc ende tamelijc voor sijnen staete, ende voort de selven Gilleken te lerne dbouckbinden...*, ende dit eenen termin van vier jaren lanc(33).

Uit volgende akte konden wij opmaken dat de werkzaamheden van de leerknapp 's morgens aanvingen en 's avonds eindigden met het luiden der klokken en dat door de leerovereenkomst het winstbejag der ouders was uitgesloten.

[1472] — Tussen de meester Heinric Claeus, *boucscrivere*, en zijn leerling Maeskin is er een geschil opgerezen. De vader van de leerjongen, Pieter Lippens, had beloofd aan meester Heinric 8 sc. gr. te betalen en gedurende 3 jaar de som van 6 sh. 8 d. gr. *omme te lerne scrivene ronde boucklettren*. De meester was verplicht aan Maeskin te geven *sine theercosten*. Al de voordelen die

(29) Keure 301/59, F° 10. — Pieter van Hulst kocht het vrijdom der nering in 1480 (Keure 301/56, F° 28). — Wij vermoeden dat de gewezen leerling, Theunken van Trompen, later naar Brugge vertrok om daar zijn ambacht uit te oefenen. De naam Antonis De Trompes staat ingeschreven in de rekeningen van het Sint-Jans- en Sint-Lucasgilde te Brugge, ten jare 1496. Meldenswaard voor 1501 is nog het plaatsens van zijn merkteken als miniator in het Gildeboek te Brugge. (Stadsarchief Brugge, Archief Sint-Lucas en Sint-Elooi n° A, F° 112).

(30) Keure 301/65, F° 24^v.

(31) Keure 301/42, F° 24^v.

(32) Keure 301/59, F° 99^v.

(33) Keure 301/64, II Dl, F° 85.

de meester geniet van het werk van de leerling kwamen ten profijte van de meester. De vader had zijn zoon naar huis doen komen *die soo jonc van jaeren was, qualic ende sobrelic sustineerde van ate ende drancke*. Na beide partijen gehoord te hebben namen de schepenen volgend besluit: Maeskin moest terug naar zijn werk komen, en aanwezig zijn alle werkdagen 's morgens van af het luiden der klokken, en 's avonds mocht hij niet vroeger weggaan dan na het luiden van de klokken; de meester mocht wel de profijten van de leerjongen hebben gedurende zijn leertijd van 3 jaar. Kwam de meester te overlijden dan vervielen de voorrechten voor de erfgenamen van de meester(34).

*
**

In de ambachten behorend tot de kunstberoepen, willen wij hier een overeenkomst citeren betreffende het leren **musiceren** op een **blaasinstrument**.

[1493] — Jan en Willekine van Welseves, die men heet Coenlins, verklaren voor de schepenen van de Keure schuldig te zijn aan Joose Zoetins, de som van 28 lb. voor de *moeite ende leringhe hemlieden bij den selven Joose ghedaen ende noch dagelicx doende, in de conste van scalmeien ende fleuten ende anderssins dien anclevende*. Beide broeders verbinden zich tot het betalen van 20 s. gr. per half jaar. Het saldo van hun schuld, 14 lb. gr., zullen ze hoeven te betalen *zoo wanneer dat zij in eenighen dienst ontfanghen zullen worden hetzij bij heeren oft steden* ...(35).

*
**

Alhoewel het voorbarig zou zijn besluiten te trekken uit deze publikatie van akten, veroorloven wij ons toch onze opzoekingen met enig kommentaar en persoonlijke beschouwingen aan te vullen.

Opvallend was het feit dat de leerovereenkomsten in de kunstambachten, opgetekend in de Registers der Keure en Registers van Gedele weinig talrijk waren. Mag men hieruit afleiden dat de wettelijk geakteerde leerovereenkomsten te interpreteren zijn als

(34) Keure 301/52, F° 13.

(35) Keure 301/62, F° 70. Voornoemde Jan Welseves, alias Coenlins, had ook naam als boekschrijver en boekbinder. Van hem is ons een overeenkomst bekend met de pastoor van Materne, Pauwels de Troec *om hem te leverne, te scrivene ende te makene selve in persoene, met zijnder handt, eenen missaelhouc wel ende deuchdelic ghescreven met voorseid Jans handt . . . Insgelijcx moet de selve Jan leveren den selven bouc wel ende deuchdelic ghebonden, boven ghesloten met twee sluuotsloten* (Keure 301/59, F° 90°, act. 23 januari 1487). De naam Coenlins en Welseves vonden wij nog terug; 1430 Jan Colins, ghezeit Hardevuyst, koopt het vrijdom der schilders; 1450 Janne Welseves, alias Coelins (Keure 301/41, F° 89); 1453 Jan Coelins, die men heet Hardevuyst (Keure 301/42, Dl II, 9°).

uitzonderingsgevallen op de gewone regel? Uit een nauwkeurig onderzoek zal men vaststellen, dat het aantal ingeschreven leerknappen in de Gildeboeken veel talrijker is dan het aantal geakteerde leerkontrakten.

Wat onze dokumentatie aangaat was het opvallend dat de kontrakten aangegaan werden met zeer bekende meesters o.a.: voor de goudsmiden Bonte en Van Der Scueren en voor de schilders De Brune, Horenbault, Pieter van Hulst(36).

Uit het geraadpleegde materiaal valt af te leiden, dat er wel een onderscheid gemaakt werd tussen de leerknappen die hun ambacht aanleerden volgens de gewone voorwaarden van het ambachtsstatuut en diegene die een opleiding genoten afgestemd op het verzekeren van hun toekomst(37).

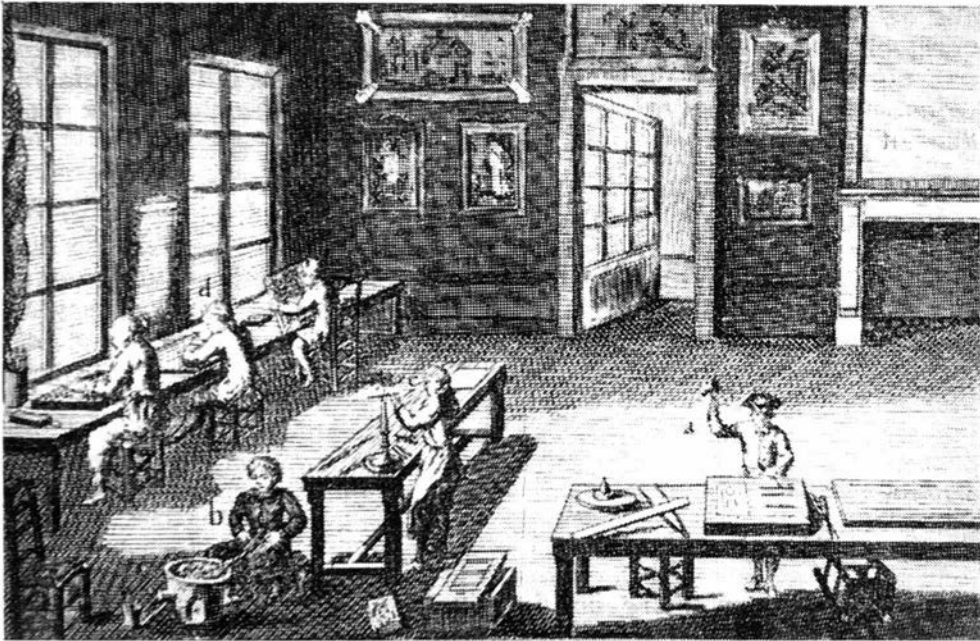
De eerste leerlingen opgetekend in de gildeboeken, gingen in de leer onder de voorwaarden die gebruikelijk waren in het ambacht: duur van de leertijd, bijdrage in geld te betalen aan de nering, schenken van een zilveren schaal, bijdrage voor de maaltijd, eedaflegging van de leermeester, raadgeving van de deken, uitstippeling van de uit te voeren opdrachten enz.

Voor wat de tweede kategorie betreft, werd de overeenkomst opgesteld en geregistreerd. Het akkoord tussen leermeester en leerling of zijn vertegenwoordiger (ingeval van de minderjarige leerling), hetzij de vader, moeder, voogd, werd wettelijk vastgelegd omdat er gedeeltelijk afgeweken werd van het gewone statuut van de leerknapp. De voogden van de leerling die verantwoordelijk waren voor de goede opvoeding en de beroepsopleiding, bepaalden duidelijk dat de leerjongen bij zijn leermeester moest inwonen en daar — volgens zijn stand — behoorlijk zou gekleed en gevoed worden; bovendien moest hij onderwezen worden, zodat hij schrijven en lezen kon. Het is de patroon die de vergoeding ontving voor zijn onderhoud van kost en inwoon gedurende de tijd dat de leerjongen bij hem verblijven zou, in deze vergoeding was het leergeld begrepen voor het mededelen van de beroepskennis derwijze dat hij vertrouwd werd met het uitoefenen van het gekozen ambacht. En hier trad men in bijzonderheden van het vak: het wegen bij de goudsmiden, de kennis van het munten, ronde boekletteren te schrijven. De leerling was verplicht gedurende een vastgestelde termijn (die wisselvallig was) bij zijn patroon te blijven, uitzonderlijk mocht hij van patroon veranderen indien zijn eerste patroon overleed.

(36) Hieruit valt af te leiden, dat alleen daàr een geschreven leerovereenkomst afgesloten werd waar het atelier van de meester roem en naam verworven had in het kunstambacht.

(37) Dat deze toekomst moest verzekerd zijn ziet men ook voor andere beroepen. Een typisch voorbeeld daarvan vonden wij in een overeenkomst voor het leren van de *vroede vranscepe*. De leermeesteres zal maar haar vergoeding ontvangen wanneer de candidate *wel ende soffisant* het beroep zal kennen, zodat het haar geoorloofd zal zijn *het teeken van den vroedvranscape* te stellen aan het huis waar ze woont (Keure 301/43. Dl II, 126^v, 20 juli 1454).

Uit al deze gegevens kunnen wij opmaken dat door de leerovereenkomst de individuele beroepsopleiding gediend werd en voorzeker beter aan de leerling ten goede kwam dan de gewone opleiding gereglementeerd door de statuten. Daar waar de geschreven overeenkomsten onvolledig waren mochten wij vaststellen dat de schepenen een beroep deden op de gebruiken en ordonnantiën van de neringen. De aangehaalde uitspraken van de keure illustreren dit duidelijk.

Kopergraveur. Cliché uit Encyclopédie, ou Dictionnaire universel raisonné des connaissances humaines.

Aan de hand van de geschiedkundige gegevens menen we te mogen schrijven, dat de oorsprong van de middeleeuwse statutaire beroepsopleiding te zoeken is in een natuurlijke neiging van de mens en dat die opleiding geenszins een kunstmatige schepping is. Dit is te verklaren ter wille van humanitaire redenen (nl. de bescherming van de leerjongen) en van de continuïteit die men in het ambacht wenste te verzekeren. Doorlopen we verder de inhoud van de akten, dan konstateren wij dat het persoonlijk prestige van de leermeester en van zijn atelier niet over het hoofd mag gezien worden. De keuze van het bepaalde atelier is welsprekend genoeg om erop te wijzen dat de contractanten wel de bedoeling hadden een leerling op te leiden ter voorbereiding van zijn toetreding tot het vrijmeesterschap.

Bij de aanvang van onze beschouwingen hebben wij erop gewezen dat het voorbarig zou zijn de middeleeuwse beroepsopleiding te konkretizeren in enkele besluiten. Zulks is niet mogelijk. De onafhankelijkheid van onze steden bracht mede dat iedere gemeente haar eigen vrije-statuut had, veelal verschillend van de inhoud der statuten van andere steden. Er ontbreekt nog te veel materiaal om te kunnen vergelijken en er besluiten uit te trekken.

Marcel DAEM.

BIJLAGEN

I

Stadsarchief Gent, Serie 193/2. Uittreksel uit de statuten van het ambacht der tapijtwevers (1350). Perkamenten, fol.

— — — —
Dit sijn de goede "pointe, die de goede lieden van den Tapijt-ambochte ghehouden hebben, toten daghe van heden, ende nu verclaert ende gheconsenteert sijn, biden her Janne van Loe, deken van alle den cleenen neeringhen in de stede van Ghend, ende bi alden onderdekenen van den cleenen neeringhen, intjaer ons heeren als men screef M CCC ende vijftich.

— — — —
Item, dat elc leersnape sal gheven den ambochte vive ende veertich scilde, ende een scale van eender troeyschen marc, ende die gheamaelgiert metten teekene van den ambochte, te hulpen ten costen van den ambochte voorseit, ende vive scilde van kennessen, ende vijf jaer leeren, up sijn derden deel van den loone, naer dat weerc es, sonder yet meer te hebben. Ende daer moet hi sitten een jaer in cnaepstede, eer hi meester werden mach. Ende als hi meester wordt, moet hy gheven den ambochte x x x v i scelling groten Torn. ende twee selverin scalin, elc scale van eender troeysche marc, ende die scale gheammelgiert metten teeken van den ambochte, ende vij scel. groten van kennessen.

— — — —
Item, so wat meestre vander neeringhen die eenen leercnape ontfaet, die sal sinen eedt doen ende gheloven dat hy sinen leercnape niet verdraghen en sal van sinen dienste, die hy hem sculdich es, naer de ordenantie van der neeringhen; ende waert also dat men bevonde daer af de contrarie, waert om miede of om huere, so soude de meester verbueren een half marc selvers comende ter neeringhen waert. Ende ontseide de leercnape sinen meester eenighen dienst te neerighen toebehorende, also dicwile also hijt dade, so saude de leercnape verbueren v groten, ende de meester daerover claghede, ende waert also dat meester bevonden wordde dat hi sinen leercnape hier af verdroughe, so soude de meester staen ter coerextien van dekene ende van gheswoornen van der neeringhen, ende te haren wille, boven een halfver marc selvers.

Item, waermen eenen meester ontfaet, ofte eenen leercnape, die kennesse behoort toe den deken ende sinen gheswoornen, ende niet meer en sullen sy verdoen up dambocht.

— — — —
Item, eens meesters sone vry es in dambacht omme v scellingen par., ende hy moet een jaer leeren weven, ende voort, als hy meester wesen wille, sal hy gheven den ambochte drye lb part., ende van kennessen xii groten.

Item, dat eens cnapen kint mach vry cnape werden om xxx groten, den costen van den ambochte ende xii groten van ken-

nessen, ende leeren ij jaren te halven lone, ende es dan vry ghelijc
sijn vadere.

— — —
Item voert, waert soe dat eenich man van den voorseiden am-
bochte, ware hy meestere of cnappe, ende quame van live ter doot,
om sheeren orloghe van den lande, of metter stede van Ghend,
die God verden moete, dat hare kindere van manhoofden waren
vrij, mijds der doot van haren vadere, ghelijc dat de vadere
gheweyst hadde.

— — —
Item, dat gheen meester ^{sb)} leercnappe ontfaen sal, hi en hadde een
jaer meestrie gehouden; ende alse de leercnappe utegheleert heeft,
so moet hy een jaer sitten in cnaepscepe, eer hy meester^{sb)} wart,
ende die meester moet een jaer wepelen, eer hy eenen andren leer-
cnappe ontfaet.

— — —
Item, dat gheen meester en sal sitten in cnaepstede, hy en hadde
sijn ghetouwe ghevelt, ende zijn camen te gadere ghestelt diet
dade, dat ware up de boete van xx grooten.

— — —
Item, dat niemen van den ambochte voorseit weven en sal
smorghens voer die clocke, noch savonds naer die clocke, alse
dickent als ment bevonde by eede, up de boete van eenen groten.

Item, een leercnappe, die ter cnappe vryheit van der neeringhe
commen es, waert so dat hy kinder hadde binnen sijnder leeringhe
of binnen sinen verletten daghen, die kinderen souden gheen vry-
heit hebben an de neeringhe.

*
**

II

Stadsarchief Gent, Serie 193/2. Tapijtwevers. Perkamenten
blad, afzonderlijk stuk, te dateren van dezelfde tijdsperiode als
voorgenoemde rol.

Dit is dat elc deken segghen sal van onser neeringhen als hy
eenen leercnappe ontfaet.

Int eerste, dat de leercnappe vijf jaer leeren sal, up sijn derde
deel, na dat tweerc es, sonder meer, dies sal hy ebben de vijf jaer
een alf wedde ende vier ende keerslicht, ende pottage ende huus-
huere sonder sijnen cost. Ende hy sal sijns meesters huerbuer doen
de vijf jaer lanc duerende, waerpten scheeren ende hanghen, ende
dat daer toe beoert, garen draghen ende alen, crame hutesetten
ende weerc draghen als hy niet en weerct : also dicwile als hy dit
niet en doet, ende et hem sijn meester bevolen heeft, so sal de
cnappe verbueren vijf groeten, up dat de meester der over claegt.

Item, wat meestere van der neeringhe die eenen leercnappe ont-
faet, die sal sijnen eet doen ende gheloven, dat hy sijnen leercnappe

niet verdraghen en sal van sijne dienste, doen hy hem sculdich es, naer dordinancie van der neeringhen, ende waer also dat men bevonde daer af de contrarie, waert om miede of om huere, so soude de meester verbueren een alf maerc silvers commende ter neerynghen waert, ende boven dien staen ter corexien van deken en gheswornen, dats te wetene, van der hoegster boete, die de cuere ontfaen sal van leercnape.

Item voert sal de meester sijnen eet doen, alst men begheert, dat hy sijnen leercnape, noch niemen van sijnen weghe en sal gheven, no doen gheven, noch leenen, noch doen leenen, noch buerghe, no seker stellen, no doen stellen in gheen maniere, om de leercnape te bet te ghecryghene, te wetenen, es dat de leercnape moet comen ter neeringhe met sijnen ghoede, sonder bate of voerdeel van sijnen meester, diene leeren sal, te hebbene; ende waert by also dat de meester de contrarye dade of dade doen, waert ghelt, borghe of pant den leercnape of yemen anders ghave of leende, so saude de meester verbueren al sulcke peyne ende boete, als boven bescreven staet. Ende waert by also dat eenich meesters wijf of joncwijf, of haer leercnape, berucht waren hieraf de contrarie ghedaen adden, dat deken en ghesworne aren eet mueghen doen doen, als sijs begheeren, ende worden sij bevonden, so saude de meester staen in de mesdaet, als oft hyt selve ghedaen adde.

*
**

III

Stadsarchief Gent, Serie 177/1, F^o 1. Gildeboek der Metsers, aanvangend in 1420.

Int jaer ons heeren als men screef anⁿ M CCCC ende twintich up den eerste dach van septembre...

— — —

Ende int vorseide jaer bi deken ende gheswoorne vorscreven up de twee en twintichste dach van septembre, so was ontfaen als leercnape Coppin De Bake. Op dwelke ware gheheedt Sanders De Bake ende Lijsbette Scherts syn wijf, vader ende moeder van Coppine, harer beeder kint. De welke hilden bi haren heede, dat Coppin hout soude syn vijftien jare, achte daghe naer Sente Martinsmesse eerstcommende, ende svoorseeide Coppins meester wort Ghoosins Portier.

HET MUSEUM VOOR VOLKSKUNDE.

Het Museum voor Volkskunde werd gesticht door de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen in 1927, in de lokalen van het voormalig Museum voor Oudheden, Lange Steenstraat, 14, en is in 1962 overgebracht naar het Kinderen Alijns-hospitaal, Kraanlei, 41, Gent.

De stad Gent heeft het Museum voor Volkskunde overgenomen, bij besluit van de gemeenteraad d.d. 27 september 1931 en plaatste het onder het toezicht van een kommissie bestaande uit vertegenwoordigers van het Stadsbestuur en van de Bond.

Deze kommissie bestaat uit: Prof. Dr De Keyser, voorzitter, R. Vankenhove, ondervoorzitter, M. Broeckhove, sekretaris, Drs L. Hoste, penningmeester, de heren F. Van Es, Mr. G. Verhelst, schepen der stad, Pr. Luyckx, G. Van Severen, Dr H. Nowé, M. Daem, J. Pieters, R. Depoorter, † J. De Raedt, M. Van Wesemael, Lic. R. van der Linden, Lic. Hugo Arens, G. Hebbelijck, leden. Konservator van het Museum: J. Boes, archivaris van de stad.

Doel van het Museum: Verzamelen, inventariseren en uitstallen van alle stoffelijke getuigen van het vroegere en huidige volksleven.

De voorwerpen, dokumenten en inlichtingen betreffende het volksleven hebben betrekking op de woning, het meubilair, de huishoudelijke inrichting, de voeding, de volkskleding, de vervoermiddelen, de verlichting, het straat- en marktlevens, de volkstypen, de familietradities en -gebruiken van aan de geboorte tot aan het graf, de ambachten met de traditionele werktuigen en het aldaar, de volksfeesten en -spelen en andere ontspanningen, het volksgehoof, het sociale leven, de volkskennis en volksgeneeskunde, de volksletterkunde en de volkskunst.

De kommissie zoekt zoveel mogelijk voorwerpen en dokumenten betreffende het volksleven van de ondergang en de vernieling te redden door ze veilig op te bergen, te klasseren, te onderhouden, te inventariseren en voor het publiek aantrekkelijk uit te stellen. Ze houdt zich dan ook ten eerste aanbevolen voor afstand of schenking, zelfs in bruikleen, van voorwerpen en dokumenten. Ze **koopt** ook voorwerpen aan en laat die zelfs afhalen aan huis. Beleefd verzoek te schrijven aan het adres van de konservator: J. Boes, Abrahamstraat, 11, Gent, Telefoon n° 25.32.53, of aan de sekretaris der kommissie: M. Broeckhove, Oscar de Gruyterstraat, 36, Gent.

DE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN.

De Bond ondersteunt het Museum voor Volkskunde.

Hij geeft sedert 1926 een tweemaandelijks tijdschrift uit: **Oostvlaamsche Zanten**, en sedert 1957 de **Mededelingen van de Dienst voor Volkskundige Opzoekingen** en ook afzonderlijke **Bijdragen**.

Samen met de Museumkommissie richt hij kosteloze openbare voordrachten, tentoonstellingen en folkloristische prijskampen in, alsook de tweejaarlijkse wedstrijden van het Alfons De Cock-fonds.

Samen met de Kommissie voor Kulturele Aangelegenheden van het Provinciaal Bestuur richt hij insgelijks « Enkwesten » over volkskundige verschijnselen van de provincie Oost-Vlaanderen in.

De bibliotheek en het archief van de Bond en van het Museum voor Volkskunde berusten in de zetel, Kraanlei, 41, Gent.

Lid worden van de Bond is: daadwerkelijk medewerken aan de verrijking van het Museum voor Volkskunde; op de hoogte blijven van de studie van de volkskunde in 't algemeen en van het Oostvlaamse volksleven in 't biezonder; de eigen kennis verrijken en de volksopvoeding dienen; een daad van ware vaderlandsliefde en van Vlaamse solidariteit stellen.

Tentoonstellingen en museum zijn op vertoon van de lidkaart gratis toegankelijk.

Bestuur van de Bond: Ere-voorzitter: Prof. Dr P. De Keyser. Ere-voorzitter: F. Van Es. Voorzitter: Lic. R. van der Linden. Ondervoorzitters: J. Pieters en Pr. Luyckx. Sekretaris: M. Broeckhove. Penningmeester: R. Depoorter. Archivaris-bibliotekaris: M. Van Wesemael.

Leden: Dr Nowé, J. Boes, Drs L. Hoste, M. Daem, R. Vankenhove, Lic. H. Arens, G. Hebbelijncx.

Redaktie van Oostvlaamsche Zanten: Hoofdredakteur: J. Boes, Abrahamstraat, 13, Gent. Redaktieleden: M. Daem, Dr R. Haeserijn en R. van der Linden.

Museum voor Volkskunde: Konservator: J. Boes. Adjunkt: aspirant of navorser.

Aankoopkommissie: Prof. Dr P. De Keyser, R. Vankenhove, M. Van Wesemael, J. Boes, Drs L. Hoste.

Dienst voor Folkloristische Opzoekingen (Foto-, fono- en cinematografische dokumentatie): Prof. Dr P. De Keyser, F. Van Es, M. Van Wesemael, J. Boes, J. Pieters, M. Daem, Lic. R. van der Linden en M. Broeckhove, sekretaris.